

Aikamatkalla - perheen ja suvun tarinat

Raportti varhaiskasvatuksen kokeiluprojektista
2010 - 2011

Liisa Lauerma - Taina Sillanpää

Helsinki, 24.10.2011

Sisällys

1. Johdanto	3
2. Oman sukutyöskentelyn merkityksestä - päiväkotityöntekijöiden kurssi osana Aikamatkalla - projektia	5
3. Kasvatuskumppanuuden laajeneminen – aikamatka perhehistoriaan	11
4. Lapsen osallisuus – tarinoiden jakaminen toisten kanssa.....	16
5. Teeman valinta	19
6. Sukutyöskentelyn toteutus päiväkodissa	22
6.1. Tilkut kertovat perheestä ja sukupolvista.....	23
6.2. Valokuva työskentelyvälineenä	31
6.3. Draamatyöskentely.....	34
6.4. Haastattelu ja sadutus.....	35
7. Työyhteisön merkitys	38
8. Yhteenveto.....	41
Osallistujat	43
Kirjallisuutta	44
Liite 1: Kutsu syksyn kurssille ja Aikamatka-projektiin	46
Liite 2: Kirje vanhemmille	48
Liite 3: Kirje vanhemmille päiväkotia Marjalasta	49
Liite 4: Työntekijöiden haastattelurunko	50
Liite 5: Vanhempien kysely.....	52
Liite 6: Hyviä käytäntöjä	53
Liite 7. Aikamatkalla – näyttelyn esite.....	56
Liite 8. Materiaalin julkaisu- ja käyttö lupa	59

1. Johdanto

Aikamatkalla – perheen ja suvun tarinat oli 2010 - 2011 toteutettu varhaiskasvatuksen pilottihanke. Hankkeessa kokeiltiin ja kehitettiin lapsia osallistavaa ja päiväkotitoiminnan läpäisevää, jatkuvaa pitkiin teemoihin perustuvaa työskentelyä, jossa yhdistyivät pienimuotoinen ”sukututkimus”, muistelu ja kerronta sekä yhteisöllinen taidekasvatus.

Juurien vahvistaminen, osallisuus, kasvatuskumppanuus

Aikamatkalla -työskentelyn tavoitteena oli vahvistaa lasten omia juuria ja historiatietoisuutta, osallisuutta ja päiväkodin ja perheiden kasvatuskumppanuutta. Juuria vahvistamalla haluttiin rakentaa lapsen identiteettiä ja tukea myöhempää kehitystä pyrkien näin lisäämään lapsen hyvinvointia.

Osallisuudella tarkoitetaan tässä projektissa sitä, että lapsi saa vastauksia omia juuriansa koskeviin kysymyksiin, ja on osallisena perheen ja suvun historiassa. Toisaalta lapsi jakaa omia tarinoitaan muiden kanssa sekä pohtii omaa paikkaansa historian ja sukupolvien jatkumossa.

Aikamatkalla -työskentelyllä tavoiteltiin kasvatuskumppanuuden syventämistä ja laajentamista koskemaan myös isovanhempia. Perheitä ja isovanhempia kannustettiin tuomaan työskentelyyn mukaan muistoja omasta lapsuudestaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Stakes 2005) mukaan ”näkökulmia menneisiin tapahtumiin ja siltaa niistä nykyaikaan voivat avata myös vanhemmat ihmiset, lasten vanhemmat ja lapset itse”. Aikamatkalla -projektilla pyrittiinkin ehkäisemään kerrontaperinteen kuihtumista ja totuttamaan eri sukupolvia muistelupuheeseen. Tavoitteena oli virittää, rohkaista ja lisätä sukupolvien välistä vuorovaikutusta ja tarjota mahdollisuus sukupolvien väliselle oppimiselle.

Osallistajat ja toteutus

Projektiin osallistui kymmenen päiväkotityöntekijää seitsemästä eri päiväkodista Vallila - Vanhakaupungin päivähoitoalueelta Helsingistä. Päiväkotien pienryhmissä projektiin osallistui 62 neljä – viisi -vuotiasta lasta. Projektin suunnittelusta ja ohjauksesta vastasivat Ebeneser-Säätiön toiminnanjohtaja, LTO, KTM Taina Sillanpää ja tietokirjailija, FM Liisa Lauerma. Alli Paasikiven Säätiö myönsi apurahan hankeraportointia ja näyttelyn suunnittelua varten.

Työskentely alkoi syksyllä 2010 työntekijöiden omalla kurssilla, jonka tavoitteena oli tutustua omaan ja oman perheen historiaan, virittää ja jakaa yhdessä omia lapsuusmuistoja ja saada kokemus teematyöskentelystä. Lähtöoletuksena oli, että kurssilaisten omat aktivoituneet muistot lapsuudesta herkistävät lapsen kuulemiselle ja voivat muuttaa näkökulmaa tämän päivän lapsuuteen.

Projektiin osallistuvien päivähoitoyksiköiden johtajille järjestettiin syksyllä oma tilaisuus, jossa käsiteltiin projektin tavoitteita, kerrottiin kurssilta saaduista kokemuksista sekä koottiin johtajien ajatuksia ja ideoita päiväkotityöskentelyä varten.

Syksyn työskentelyssä syntyneitä ajatuksia sovellettiin päiväkodeissa keväällä 2011. Kaikkien osallistujien yhteisenä tehtävänä oli eri sukupolvien tilkkujen ja niiden tarinoiden kerääminen. Tämän jälkeen työntekijät jatkoivat aikamatkailua itse valitsemillaan teemoilla. Niitä olivat mm. eri sukupolvien leikit ja lelut, tärkeät paikat (koti, mummola, leikkipaikat), sadut ja satuhahmot, keittiövälineet. Teemoja työstettiin valokuvaten, piirtäen, askarrellen, haastatellen, saduttaen, kertoen ja kuunnellen sekä leikin ja draaman keinoin.

Työskentelyä tukivat kuukausittaiset yhteiset tapaamiset, joissa jaettiin kokemuksia ja työskentelyideoita sekä suunniteltiin tulevaa. Projektin vetäjät konsultoivat työntekijöitä myös henkilökohtaisesti. Vanhemmille järjestettiin Ebeneserin Lastentarhamuseossa kevättalvella oma tilaisuus, jossa esiteltiin projektia ja eri päiväkotien työskentelyä.

Projektista kerättiin palautetta haastatteleamalla kaikki siihen osallistuneet työntekijät. Aikamatkalla -ryhmiin kuuluneiden lasten vanhemmille lähetettiin kirjallinen kysely ja neljä vanhempaa haastateltiin vielä erikseen. Myös kahta päiväkotijohtajaa ja viittä lasta eri päiväkodeista haastateltiin. Palaute oli varsin myönteistä ja sisälsi rakentavia kehitysideoita. Niin työntekijät, päiväkotijohtajat kuin vanhemmatkin toivoivat työskentelylle jatkoa.

Aikamatkalla – projekti päättyi lapsiryhmien työskentelyä esittelevään näyttelyyn Lastentarhamuseossa (30.9. - 28.10.2011).

Tässä raportissa kerrotaan projektista saaduista kokemuksista: päiväkotityöntekijöiden koulutuksesta ja työskentelyn tuesta sekä työntekijöiden toiminnasta lapsiryhmien parissa. Käsiteltäviä teemoja ovat

oman sukutyöskentelyn merkitys, lapsen osallisuus, kasvatuskumppanuus, pitkäkestoinen teematyöskentely ja menetelmät (tilkkutyöskentely, valokuvaus, sadutus ja haastattelut, draama) sekä työyhteisön merkitys projektissa. Liitteenä on mm. projektin tiedottamiseen ja palautteen keräämiseen liittyviä materiaaleja.

2. Oman sukutyöskentelyn merkityksestä - päiväkotityöntekijöiden kurssi osana Aikamatkalla -projektia

Aikamatkalla -projektin tarkoituksena oli kokeilla ja kehittää menetelmiä lapsen juurien vahvistamiseen osana varhaiskasvatuksen arkea. Päiväkotityöntekijöiden osalta projekti suunniteltiin kaksiosaiseksi: ensin tutustutaan yhteisellä kurssilla jokaisen omaan historiaan ja saadaan oma kokemus sukutyöskentelystä, sitten aloitetaan työskentely päiväkodissa. Syksyn kurssin ohjasi teemallista sukutyöskentelyä kehittänyt tietokirjailija Liisa Lauerma. Kurssin rakenne ja sisällöt perustuivat valmisteilla olevaan *Sukuseikkailu* – kirjaan (Liisa Lauerma – Ismo Rekola, Lasten Keskus 2011).

Teematyöskentely ja yksinkertaisten asioiden kauneus

Muistot kiinnittyvät tärkeisiin ihmisiin, erilaisiin paikkoihin ja miljöisiin. Ne kumpuavat elämän arjesta, johon kuuluvat ruoka tai asuminen, esineet, kotieläimet tai aistihavainnot: äänet, tuoksut ja hajut, maut. Kurssilla tarkastelimmekin sukua kulkemalla ristiin rastiin erilaisia teemapolkuja.

Sukua ja omaa historiaa käsiteltäessä teematyöskentely on vapauttavaa. Itsessään neutraalit ja jokapäiväiset teemat antavat välineen lähestyä yhtä aikaa isän ja äidin sukua, omaa ja puolison tai ystävän sukua. Teemojen sisällä asioita voi yhdistellä kollaasimaisesti: sukuni kahvikupit, puutarhat, eläimet, musiikki! Työskentelyssä voi leikkiä ja käyttää luovuutta: kokoa leikekirja suvun eläintarinoista ja postikorteista, yhdistele eri sukupolvien valokuvista kollaasi, tee suvun tilkuista värikäs viiri, kerää suvun suosikkireseptit, kokkaa ja herkuttele! Vaihtoehtojen määrä on rajaton. Teemoja näin työstäessä oma historia tulee käsiteltäessä uudesta näkökulmasta ja pureskeltua omannäköiseksi. Se alkaa ravita vahvemmin kuin pelkästään passiivisesti vastaanotettu kertomus, joka sekin on jo kuulijalleen äärimmäisen arvokas.

Merja: Ennakkokäsitys sukuhistoriasta oli, että se on tylsää ja vakavaa ja muuta, mutta kursilla tuli oivallus, että näinhän tätä voi tehdä. Oma työskentely jäi kesken ja haluan jatkaa. Heräsi lisäkysymyksiä.

Juha: Ei ole vain yksi tai kaksi tapaa, vaan lukemattomia keinoja käsitellä omaa historiaa.

Kurssille valitsimme neljä teemaa: henkilöt, sukumaantieto, eläimet sekä äänimaisemat ja laulut. Teemoja työstettiin ensin itsenäisesti kotona, sitten yhteisesti jakaen ryhmässä. Kurssikerroilla teimme ryhmän yhteistä bussimatkaa suvun *tärkeille paikoille*: keskisuomalaisen Erkin sekatarakaupasta Kööpenhaminan Tivoliin, Tampereen Epilän mummolan huolellisesti haravoidulta pihakäytävältä Petsamon hotellin keittiöön. Fläppipaperille hahmottuivat omat lapsuuden *leikkipaikat*: suuri puu liaanileikkeihin, kerrostalopihan keinut ja talojen rappukäytävät, pelto ja jokiranta, puutarhan marjapensaiden viidakko. Jaoimme *eläinmuistoja* kotoa, metsistä ja vesistä kuten Paavo-lampaasta, suomenajokoira Helistä, näkinkenkiä syöivistä kanoista, kesävariksesta, käestä ja kaloista. *Äänimaisemat* kuljettivat suoraan keskelle elettyä elämää: lihamyllyn murina, sukkiin suhina lauallattialla, ”Charlien enkeleiden” tunnussävel televisiossa, ”Maamiehen tietolaari” radiossa, ruuan ruskistaminen pannulla, emalisten astioiden kalina ja riisimurojen ropina lautasella.

Eläinmuisto: Kun olin pieni, mummilla oli lampaita. Kun olin syntymässä, jännätettiin, kumpi syntyy ensin minä vai karitsa. Karitsa ehti ensin, minä tulin perässä. Sen nimeksi taisi tulla Venla. (Suvi)

Mitä sukua – suvun henkilöt

Ilman nimettyjä henkilöitä ja sukupolvia ei teemojakaan voi käsitellä. Ensimmäisellä kerralla piirsimmekin sukuviuhkaa, johon koottiin tiedot omasta suvusta, jos mahdollista kolmesta sukupolvesta (vanhemmat, isovanhemmat ja isoisovanhemmat). Sukuviuhka muistuttaa muotona linnun avautuvaa pyrstöä ja *Sukuseikkailu* – kirjassa omien sukujuurien vertauskuvana esiintyykin riikinkukon värikäs pyrstö. Sen viesti on, että kaikilla on omannäköisensä pyrstö ja jokainen voi avata sitä muiden nähtäväksi juuri sen verran kuin haluaa. Tämä oli koko työskentelyn lähtökohtana: jokainen kertoo omasta historiastaan vain siinä määrin kuin itsestä tuntuu mukavalta.

Juha: Aloitus oli ehdoton highlight, mielikuva riikinkukosta, suku siellä takana on menneisyytesi,

joka antaa sulle jotakin hyvässä tai pahassa, ja se on susta itse kiinni, avaatko sen. Lintu saa suunnan pyrstöstä. Se oli mulle ihan wau. Hieno mielikuva, minä kontra historia.

Omien tietojen kokoaminen valmiiseen pohjaan herätti paljon keskustelua erilaisista perhemuodoista (yksinhuoltajat, uusperheet, adoptio, sateenkaariperheet). Perheet eivät ole yhdestä muotista ja erilaiset perhetilanteet rikastuttavat omilla tavoillaan sukupolviketjua. Jos sukua projektin aikana myöhemmin kuvannettiin päiväkotiryhmissä, se tehtiin vapaamuotoisesti (tärkeät läheiset henkilöt). Suvun ja sukupolvien huomioimista pidettiin kuitenkin hyvänä lähestymistapana.

Aila: Päiväkodissa on aina piirretty perhettä, mutta ei sukua. Ei pidä olla vertailua, millainen on "oikea" perhe, onko isää vai ei. Sukulaiset ovat kuitenkin ympärillä, verkosto on olemassa.

Sukutyöskentely on prosessi

Sukutyöskentelyn myötä juuret vahvistuvat. Muistelu, kertomukset ja faktatieto tekevät yhdessä menneistä sukupolvista eläviä, jolloin suvusta muodostuu nykypäivää kannatteleva menneiden aikojen tukiverkosto. Sukutyöskentelyn antamia voimavaroja, itsetuntemusta ja uusia näkökulmia voi hyödyntää monessa tilanteessa: lapsi- ja perhetyön lisäksi yhtä lailla esimerkiksi vanhustyössä.

Omaa historiaa ei oteta haltuun yhdellä viikonloppukurssilla. Muisti kaipaa virittelyä, tietojen kerääminen vanhojen sukulaisten haastattelua ja joskus matkustelua. Uusia näkökulmia, assosiaatioita ja oivalluksia pitää saada tunnustella rauhasa. Aikamatkalla-ryhmä kokoontui yhteisiin tapaamisiin syksyn aikana noin kahden viikon välein yhteensä viisi kertaa. Ennakkotehtävien työstäminen tapaamisten välillä piti prosessia yllä. Työskentelyn tahti tuntui ryhmäläisistä työn ohessa toteutettuna sopivalta. Se antoi riittävästi aikaa kerätä tehtäviä varten tietoja ja materiaalia, syventyä ja sulatella.

Muistojen jakaminen ryhmässä ja osallisuus

Hyvä aihe ja osuvat kysymykset auttavat muistelun alkuun. Ryhmässä toisen muisto aktivoi omia muistoja, kuvia pulpahtelee mieleen rennossa ja hyväksyvässä ilmapiirissä. Ryhmässämme oli eri ikäisiä osallistujia, selkeästi eri sukupolviin kuuluvia päiväkotityöntekijöitä – aivan kuten työyhteisöissäkkin on. Muistojen jakamisesta tuli tätä kautta entistä rikkaampaa. Kiinnostavaa oli myös havaita, kuinka paljon yhdenmukaisuutta esimerkiksi eri sukupolvien leikki- ja leikkipaikkamuistoissa oli.

Työskentelyn periaatteena oli, että jokainen jakoi omia muistojaan sen verran kuin itsestä tuntui hyvältä. Itsesääätely tuntui toimivan. Voi kuitenkin vain kuvitella millainen muistojen pilvi innostunutta kurssilaista todennäköisesti ympäröi, mitä ovia jäi raolleen tai avaamatta.

Ryhmässä keskustelimme siitä, että vaikka suvun tarinan kanssa työskentely voi olla terapeutista ja eheyttävää se ei tässä projektissa ole terapiaa. Oman historian tutkimisessa liikutaan aina herkillä alueilla. Muistot voivat myös ahdistaa tai suvun luurankokaapeista tulee vastaan jotain yllättävää. On tärkeää kuunnella itseään ja toisia herkillä korvalla ja hienotunteisesti. Vaikeimmat solmut edellyttävät auetakseen ammattiauttajan tukea.

Päivi: Syksy oli hyvin rauhallinen ja pysähdyttävä, omia juttuja sai miettiä rauhassa, voimaannuttava kokemus. Rauhan tunne jotenkin siirtyi myös kevään työskentelyyn, vaikka työ onkin hektistä.

Eri päiväkodeissa työskentelevät ryhmäläiset kokivat positiivisena tutustumisen oman päivähoitoalueen muihin työntekijöihin. Kun työskentely keväällä jatkui päiväkodeissa yhteiset kuukausittaiset kokoontumisemme koettiin työtä tukevana ja ryhdittävänä. Lapsen osallisuuden vahvistaminen (lapsiryhmä, suku) oli koko projektin yksi tavoite. Kurssilla ryhmäläiset saivat tästä oman kokemuksen. Osallisuuden tunne omaan sukupolviketjuun vahvistui ja jokainen sai liittyä ryhmään omine muistoineen niitä yhdessä jakaen.

Omasta sukutyöskentelystä lapsiryhmän pariin - kurssin merkitys käytännön työssä

Oman kokemuksen saaminen sukutyöskentelystä osoittautui tärkeäksi. Osallistujat kokivat, että syksyn kurssi antoi eväät jatkaa työskentelyä päiväkodissa omalla varhaiskasvattajan kokemuksella ja ammattitaidolla.

Heidi: Jatkossakin [työntekijän] koulutuksessa olisi tärkeää tutkia juuri näitä omia juttuja eli tutkia omaa taustaa. Lasten kanssa tekemiseen pääsee kiinni oman kokemuksen ja innostuksen kautta.

Aila: Omakohtainen työskentely on tärkeää. On paljon menetelmäkursseja, jotka jää irrallisiksi.

Tarvitaan oma kokemus ja oivallus: ”tää on tosi mielenkiintoista”. Meillä on ne menetelmät olemassa, joista sitten voi ammentaa lasten kanssa työskennellessä.

Omien lapsuuden muistojen viriäminen koettiin merkitykselliseksi, samoin vanhempien ja isovanhempien lapsuuden pohdinta. Myös päiväkotilapselle voi olla uusi ajatus, että oma hoitaja on joskus ollut lapsi.

Heidi: Aloin miettiä enemmän omaa lapsuutta, mikä silloin lapsena oli itselle tärkeitä.

Äänimaisemat oli hauskin tehtävä, ne toivat heti lapsuuden mieleen.

Heini: En ole miettinyt omien isovanhempien elämää, minkä näköinen oma äiti on ollut pienenä.

Lähdin tutkimaan omaa sukua, ketjua, mitä tietoa on mahdollista saada. ---Lapset kyseli

tarkasti, mitä oli silloin kun itse olin lapsi. Näytin lapsille valokuvia. Teidän vanhemmat ja

isovanhemmat on ollut pieniä. En aikaisemmin ollut käynyt tällaisia keskusteluja lasten kanssa.

Lapselle asiat olivat lähellä, heidän elävät itse lapsuuttaan. Suuret asiat on niin lähellä, ettei niitä edes huomaa.

Työskentely oman elämänsä historian kanssa antoi myös ymmärrystä elämän moninaisuudelle. Se antoi herkkyyttä sille, että perhehistoria on hyvin hienovaraista. Yllättävät asiat voivat herättää mielihyvää tai sitten epäasukavuutta.

Heini: Oli hauskaa tutkia omaa menneisyyttä. On hyvä tehdä oman suvun tutkailu ensin ja sitten

vasta soveltaminen lapsiryhmään. Luulen että omat tunteet tulee esiin työskennellessä lasten

kanssa jos tehdään yhtä aikaa koulutus ja projektityöskentely. Ymmärtämys ja armo, että

ihmisen elämä on niin monisyistä ja erilaista jokaisella.

Aikamatkalla -projektin tavoitteena oli kasvatuskumppanuuden ja osallisuuden vahvistaminen.

Kurssilaisten kokemus oli, että oma sukutyöskentely vahvisti tietoisuutta itsestään kasvattajana. Myös

kasvatuskumppanuus sai uusia sävyjä sen myötä. Syksyn kurssi auttoi ymmärtämään, että

kasvatuskeskusteluissa kumpikin osapuoli (päiväkotityöntekijä ja lapsen vanhempi) istuu yhteiseen

pöytään ainutkertaisena ja omaa historiaansa tiedostaen tai tiedostamattaan kantavana persoonana.

Aila: Kasvattajayhteisössä, haluttiin tai ei, omalla persoonalla ollaan läsnä tavassa tehdä työtä. Joka päivä olemme oman itsemme kanssa tekemisissä. Sukutyöskentely on yksi menetelmä lisätä omaa kasvattajatietyösuutta, miten oma menneisyys vaikuttaa työssä. Itsetutkiskelun muoto, ammatillisen kasvun väline.

Juha: Kurssilta sain vahvistusta sille, että historialla on merkitystä, se on tärkeää. ...Mistä kasvu koostuu, miten minusta tulee minä? .... Kaikki me teemme tätä työtä omalla tavallamme ja persoonallamme. Vaikka meillä on yhteinen vasu jne, teemme kuitenkin työtämme yksilöllisesti.... Kasvatuskumppanuus: Kun ollaan saman pöydän ääressä, ollaan persoonia. Silloin oma historia on mukana.

Kurssi viritti havaitsemaan entistä herkemällä korvalla ja silmällä myös isovanhemmat, näkemään heidät merkityksellisenä osana sukupolviketjua. Sukupolviketjun tarkasteluun liittyy myös elämän rajallisuuden hyväksyminen, vanhempien tai isovanhempien kuolema.

Päivi: Syksyn työskentely vaikutti suhtautumiseen lasten vanhempiin, alkoi arvostamaan ja tarttui herkemmin lasten mummu- ja ukki –juttuihin. Äitienpäiväkahvilla tuli vielä lämpimämpi läikähdys kuin aikaisemmin, kun oli mummo paikalla. Syntyi arvostavampi suhtautuminen isovanhempiin.

Heini: Isovanhemmat henkilöitä, jotka näkyvät päiväkotielämässä paljon. Isovanhempien merkityksen huomioiminen, eivät ole vaan ihmisiä, jotka hakee ja tuo.

Oma sukutyöskentely johdatteli kurssilaiset ammatillisesti tärkeiden kysymysten äärelle. Kysymysten, jotka ovat arkisessa elämänmenossa hyvin läsnä, mutta joista ei yleensä paljon puhuta. Millaista on olla lapsi? Mitä muistamme omasta lapsuudestamme ja mitä tiedämme vanhempiemme lapsuudesta? Mitä ylipäättään tiedämme juuristamme, vanhempiemme ja isovanhempiemme elämän arjesta? Miten oma historiamme vaikuttaa meissä: meidän käsityksessämme itsestämme, suhtautumisessamme toisiin ihmisiin tai tavassamme työskennellä?

3. Kasvatuskumppanuuden laajeneminen – aikamatka perhehistoriaan

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Stakes 2005) mukaan kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan vanhempien ja henkilöstön sitoutumista toimimaan yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa. Tämä edellyttää keskinäistä luottamusta, tasavertaisuutta ja toistensa kunnioittamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan “näkökulmia menneisiin tapahtumiin ja siltaa niistä nykyaikaan voivat avata myös vanhemmat ihmiset, lasten vanhemmat ja lapset itse. Aikamatkalla -projektissa kasvatuskumppanuudella tavoiteltiin kasvatuskumppanuuden syventämistä ja laajentamista koskemaan myös isovanhempia. Perheitä ja isovanhempia kannustettiin tuomaan työskentelyyn mukaan muistoja omasta lapsuudestaan. Lasten, vanhempien, isovanhempien ja päiväkotihenkilöstön välisen vuoropuhelun toivottiin lisäävän luottamusta ja toisten kunnioittamista eri osapuolten kesken.

Aikamatkalla -projektissa lähdettiin etsimään lapsen omia juuria. Perheille, lapsille, vanhemmille ja isovanhemmille, tarjoutui mahdollisuus tuoda jotain 'perheen omaa' päiväkotiin. Perheet toivat konkreettisia asioita, kuten vanhoja tilkkuja käytetyistä vaatteista tai kodin tekstiileistä, kodin vanhoja esineitä tai vanhoja leluja. Vanhemmilta ja isovanhemmilta pyydettiin myös tarinoita eletystä elämästä esim. muisteluja lapsuuden leikeistä sekä tarinoita tilkuista ja esineistä. Työntekijät kokivat, että aikamatkailun kautta tietämys perheistä syveni. Yhteistyö perheiden kanssa lisääntyi ja molemminpuolinen luottamus kasvoi.

Aila: Aikamatkalla – projekti kirkasti, että vaikka kuinka ollaan tuttuja perheen kanssa, ei perheestä kuitenkaan tiedetä paljoakaan. Aikamatkailun kautta perhehistoria, tietämys toinen toisesta syvenee. Syventää tietoisuutta siitä, minkälaisesta perheestä kukakin lapsi tulee. Suurin oivallus liittyy siihen.

Aira, päiväkodinjohtaja: Tämä on semmoista menneisyyteen katsomista, että menneisyydestä voi oppia, kaupungilla mennään eteenpäin kovaa vauhtia. Tuki erittäin hyvin kasvatuskumppanuutta ja laajensi sitä isovanhempiin, tämä on tärkeä ulottuvuus. Oma

vanhemmuuskin voi olla hukassa, työskentely voi antaa vanhemmille ajatuksenpoikasia, turvallisuutta.

Tämän muistelupuheen avulla projektiin osallistuneet työntekijät pääsivät eri tasolle keskustelussa perheiden kanssa. Perheestä ja suvusta tuli kiinteämpi osa lasta myös päivähoidon näkökulmasta. Osa tämän päivän perheistä on muuttanut pääkaupunkiseudulle muualta, joten he kasvattavat lapsiaan uudessa ympäristössä. Päiväkoti voi tukea omalta osaltaan sukupolvien välistä keskustelua erilaisten teemojen avulla ja lähentää välimatkaa mummoloihin tarinoiden välityksellä. Aikamatkalla -tehtävät virittivät keskustelua sukupolvien välillä. Vanhemmat kuulivat omasta, vanhempiansa tai puolisoidensa lapsuudesta asioita, joita eivät tieneet tai muistaneet.

Veenan äiti: Äiti kaiveli omat ja siskoni kellarit (tilkut, lelu.) Itsekin kuulin sellaisia tarinoita nukan ("Senja Pekka Roikale") kautta, mitä en ole ennen kuullut. Että tehtiin nuket itse. Menivät rikki, kun kangasnuket olivat niin kovassa käytössä. Siksi nukkeja ei ole enää jäljellä. Oman äidin ompelema vauvanmakuupussi on hieno, kun siinä oli sellainen huppu, sellaisia ei juuri ollut.

Fannin isä: Jotenkin ajattelen, että se on vanhempia aktivoinut, myös isovanhempia. Se on aktivoinut sukupolvia. Meidän tapauksessa tuli varmaan tunteita laidasta laitaan. Muistan sen enkelijutun (tilkku tyynyliinasta), taisi mummu kyyneliä tirauttaa, että minäkin olin joskus lapsi. Iloa ja hauskuutta ja haikeutta, iloa ja surua. Aikaan ja paikkaan sidottuja tunteita.

Työntekijät kokivat, että syksyn työskentely oman suvun parissa vaikutti suhtautumiseen lasten vanhempiin. Työntekijät herkistyivät eri tavalla kuuntelemaan sekä vanhempien että lasten kertomuksia.

Kynnys aikamatkatyöskentelyyn oli matalampi niille perheille, joiden kanssa oli tehty kauan yhteistyötä. Projektin myötä yhteistyö kuitenkin lisääntyi ja luottamus vanhempien ja työntekijöiden välillä kasvoi. Kun vanhemmat jakoivat omaa lapsuuttaan koskevia asioita työntekijän kanssa, se tuntui luottamuksen osoitukselta. Toisaalta vanhemmat kokivat, että päiväkodin aikuinen oli kiinnostunut juuri heidän ajatuksistaan ja lapsistaan.

Työntekijöillä syntyi arvostavampi suhtautuminen isovanhempiin. Isovanhemmat eivät olleetkaan ainoastaan lastenlastensa hakijoita ja tuojia. Projekti aktivoi uudelleen toimintaan isovanhempien kanssa. Jokaisessa päiväkodissa joko järjestettiin tai aiotaan järjestää isovanhemmille suunnattuja tapahtumia, aamupalatarjoilua, leikki-iltaa, kolmen sukupolven iltamia jne. Sohvilan päiväkodissa järjestettiin isovanhempien ja suvun päivä, jossa lapset ja isovanhemmat täyttivät yhdessä suvun kansiota.

Mummolassa: Mummin ja ukin luona mä poimin mansikoita kesällä. Ukilla on sellanen mansikkatarha. Mut hyttysiä siellä on paljon. Iskä ja ukki käyvät siellä uimassa. Kun se on niin syvä, mä käyn uimassa siellä pelastusliivin kaa. Ja sitten Lauri ja Pauli tulee sinne ja näkee hyttysen ja kirkuu äää-vää-vää.

Kaikki työntekijät olivat tietoisia työskentelyn haasteista. Perheet ovat erilaisia. Kaikilla lapsilla ei ole välttämättä molempia vanhempia tai isovanhempia. Esimerkiksi mummon uusi mies voi olla läheisempi kuin joku toinen isovanhempi. Vanhemmat osallistuivat projektiin kukin omalla tavallaan ja perheet etenivät heille annetuissa tehtävissä omassa tahdissaan. Työntekijät suunnittelivat toimintaansa perheen tilanteen huomioiden. Kasöörinkadun ryhmässä lapset rakensivat aarrearkun, jossa he säilyttivät tilkkujaan. Aarrearkun valmistuttua kaikkien lasten tilkut olivat jo päiväkodissa, joten työskentely tilkkujen parissa voitiin aloittaa yhdessä.

Merja: Kun tuli ensimmäiset tilkut, lapset lähti innolla mukaan ja se innosti itseäänkin. Mirolla oli vanha käsilaukku ja siellä oli tilkut ja tarinat. Muut toivat tilkkuja ja ne eivät mahtuneet käsilaukuun. Otin kotoa kenkälaatikon, lapset innostu ja maalasi ja koristeli sen.

Yhteisessä työskentelyssä tarvitaan hienotunteisuutta ja herkkyyttä. Ennen tällaisen projektin aloittamista, on tärkeitä miettiä, minkälainen on oma lapsiryhmä ja oman ryhmän perheet.

Nina: Ensin pitää katsoa, minkälainen on oma ryhmä ja sen jälkeen vasta päättää, mitä tehdään. Minkä kokoinen ryhmä on, minkälaisia lapsia siinä on. Esim. toiset ovat pidättyväisiä ja sitä pitää kunnioittaa. Tässä päiväkodissa ei oo pitkä historiaa perheiden kanssa, ollaan uusia työntekijöitä. Pitää miettiä, kuinka syvälle voit perheen kanssa lähteä.

Vanhempien kanssa olisi hyvä keskustella tulevasta projektista etukäteen, kuulostella vanhempien ajatuksia tällaisesta toiminnasta. Myös vanhemmat ottivat esille työskentelyn haasteellisuuden. Jotkut vanhemmista toivoivat myös erillistä vanhempainiltaa aikamatka-projektiin liittyen.

Tiina, päiväkotijohtaja: Aihe oli yllättävä. Meni lähelle, piti miettiä asioita. Oli hyvä muistutus meillekin siitä, miten ylipäänsä olemme tekemisissä perheiden kanssa, miten lähestymme esimerkiksi erilaisia perheitä. Lapsen kannalta todella tärkeä aihe.

Veenan vanhemmat: Olisi hyvä, jos työskentelyn alussa otettaisiin esiin se, että muistelu voi herättää myös ikäviä tunteita ja että vetäjät eivät oleta sen olevan kaikista pelkästään kivaa. Näin jokainen saa luvan työskennellä omalla tavallaan eikä koe olevansa ulkopuolinen, jos muistelu ei aina tunnu hyvältä.

Projektin yhtenä tavoitteena oli huomioida monikulttuurisuuden näkökulma. Aikamatkailun eri teemojen kautta oli mahdollisuus perehtyä lapsen perheen ja suvun kotimaahan, sen kulttuuriin, elämäntapoihin tai historiaan. Aikamatkojen avulla lapsilla oli mahdollisuus kertoa omista juuristaan, kotimaastaan, kulttuuristaan tai perinteistään esimerkiksi vanhempien ja isovanhempien lapsuuteen liittyvien leikkimuistojen avulla. Samalla toiset ryhmän lapset saivat mahdollisuuden tutustua toisten lasten kulttuuriin juuriin.

Belma, 5 vuotta kertoo: Mun vanhemmat puhuu Bosnian kieltä, mut mä puhun suomee. Meille tulee Bosniasta vieraita. Asmir tulee vieraaks. Se on Selman poikaystävä. Bosniassa me asutaan meidän kodisa. Se on oma talo, valkoinen talo. Siellä Bosniassa mulla on poikaystävä, Sova asuu lähellä mun kotia. Se tulee ulos ja me leikitään pihalla.

Iriksen äiti Ingeborg (omi) asui 1-10-vuotiaana Japanissa. Hän muisteli lempileikkejään: kiivetä puuhun, nukkejen leikki, kantoliinassa selässä kuin japanilaiset naiset, origami, teki kukkaseppele apilan kukista, pyydystää sudenkorentoja, sitten annetin nimet ja päästettiin lentoon, puhallettavat paperipallot...

Tilkut kertoivat toisen kulttuurin tavoista ja ilmastosta, kuten Dunjan isoisän harsotilkku, jolla tehtiin jogurttia. Perheiltä löytyi myös esineitä, jotka olivat kulkeutuneet Suomeen ja joiden tarinat olivat monenlaisia. (kts. luku tilkuista)

Vanhemmilta saadun palautteen ja päiväkotityöntekijöiden omien kokemusten perusteella voidaan todeta, että päiväkodissa tapahtuvan työskentelyn tulee olla läpinäkyvää ja on tärkeää, että yhteys vanhempiin on jatkuvaa vuoropuhelua koko projektin ajan. Vanhemmista oli tärkeää tietää, miten heidän ja isovanhempien henkilökohtaisia muistoja on työstetty ja käytetty.

Tiina, päiväkodinjohtaja: Tärkeää on henkilökohtainen keskustelu, se että työntekijä kertoo asiasta vanhemmille. On huomattu, että osa lukee tiedotteet nopeasti ja pintapuolisesti.

Tärkeää on keskustella asioita auki. Yhteinen ymmärrys on tärkeä. Voidaan yhdessä keskustella miten perheet haluavat, että aihetta käsitellään.

Vanhemmille kerrottiin projektista neljällä kirjeellä sekä Lastentarhamuseossa järjestetyllä vanhempain tapaamisella, jossa kaikki päiväkodit esittelivät omia projektejaan. Päiväkotityöntekijä toimi kontaktihenkilönä päiväkodissa tapahtuneessa tiedottamisessa. Osa vanhemmista toivoi, että projektista tiedottamista olisi ollut enemmän. Yksi haastatelluista vanhemmista olisi toivonut vanhemmille omaa vertaisryhmää, jossa vanhemmat olisivat voineet keskustella projektin herättämistä ajatuksista.

Lapset puhuivat jonkun verran kotona aikamatkatapahtumista. Kotitehtävistä pidettiin, vaikkakin joissakin perheissä tehtäviin oli vaikea löytää sopivaa aikaa. Esimerkiksi tilkkutehtävä herätti kotona keskustelua menneistä ajoista ja innosti sekä vanhempia että isovanhempia alkuihmetyksen jälkeen. Yhdessä päiväkodissa vanhemmat olivat pyytäneet lisää kotitehtäviä myös tänä syksynä. Palautteessa vanhemmat ehdottivat mm. suvun paikkojen ja pienten arkisten ilojen esiin tuomista mahdollisessa jatkotyöskentelyssä. Vanhemmat ehdottivat myös isovanhempien kutsumista päiväkotiin kertomaan elämästään, kun he olivat lapsia; ammasteista, työnteosta, leikeistä jne.

Kaiken kaikkiaan Aikamatkalla -projektin myötä luottamus päiväkodin ja vanhempien välillä lisääntyi. Projektista tuli yhteinen asia erityisesti siihen osallistuneille lapsiryhmille. Päiväkodin ja vanhempien

yhteistyö laajeni käsittämään myös isovanhempien sukupolven. Projektin myötä toiminnallisia tehtäviä ja tapahtumia vanhempien ja isovanhempien kanssa oli enemmän ja ne olivat antoisia.

4. Lapsen osallisuus – tarinoiden jakaminen toisten kanssa

Varhaiskasvatuksen kehittämissyksikön (VKK-Metro, 2010) tekemän osallisuuskyselyn mukaan pääkaupunkiseudun päivähoitossa osallisuutta kuvataan mm. seuraavalla tavalla: Lapsella on mahdollisuus ilmaista ajatuksiaan ja kokemuksiaan sekä tuntee, että ympärillä olevat ihmiset haluavat kuulla niitä ja pitävät niitä merkityksellisinä. Osallisuus synnyttää innostusta ja sitoutumista toimintaan, halua olla yksi muiden joukossa. Lapsi on myös osa kotia sekä ympäröivää yhteiskuntaa ja sen ajankohtaisia tapahtumia. Lapsella on oikeus olla sellaisten aikuisten kasvatettavana, jotka kunnioittavat ja kuuntelevat häntä ja jaksavat kiinnostua lapsen maailmasta yhä uudelleen.

Tässä projektissa lapsen osallisuudella tarkoitetaan sitä, että lapsi jakaa omia juuriansa koskevia kysymyksiä perheensä, päiväkodin aikuisten ja toisten lasten kanssa; lapsi on osallisena perheen ja suvun historiassa. Lapsi jakaa omia tarinoitaan muiden kanssa sekä pohtii omaa paikkaansa historian ja sukupolvien jatkumossa.

Veena, 6 vuotta kertoo nukesta: Se on mun nukke. Ensin se on ollu mun äidin mummon, sit se on ollu mun mummon, sit se on ollu mun tädin ja sit se on ollu mun äidin, sit mä vasta sain sen. Se on ollu mun mummolla hoidossa, vaik se onkin mun äidin. se on niin vanha, et kun otsatukan alle kurkkaa, siitä on vähän, kun tää on posliinia, siit on vähän irronnu. Se on vähän menny rikki. Sen jalatkin on posliinia.

Osa työntekijöistä ja vanhemmista uskoivat, että lapset kykenivät ymmärtämään vanhempiensa ja isovanhempiensa olleen joskus lapsia. Projekti antoi ajattelun aiheita elämän suurten kysymysten äärellä. Monessa päiväkodissa lapset keskustelivat myös kuolemasta luonnollisena osana elämän kiertokulkua. Kolmen sukupolven huomioiminen teemoissa antaa ajallista näkökulmaa. Lapset voivat verrata kolmen sukupolven tarinoita keskenään. Onko mielisatuna tänäkin päivänä Lumikki? Leikittiinkö kauppaleikkiä samoilla leikkivälineillä mummin ollessa lapsi? Entä millaisena näyttäytyy isovanhempien ”niukka” lapsuus tämän päivän lasten silmissä?

Fannin isä: Lapsi ehdottomasti ymmärtää, että ollaan oltu lapsia. ”Menitkö bussilla sinne päiväkotiin?”, Fanni kysyy. Ymmärtää myös historialliset muutokset. Jo kolmevuotiaana puhui, että mummo on syntynyt saunassa. Kun mennään saunaan, tämä muistuu mieleen: Aira-mummu on syntynyt saunassa.

Tiina, päiväkodinjohtaja: Kulttuurit pääsivät kohtaamaan. Tuli jokin yhteinen asia. Yhteinen pinta, jota työstettiin: välillä päiväkodissa, välillä kodissa. Teema yhdisti samat lumikit ja tuhkimot eri sukupolvilla. Ja sehän on aina kiinnostavaa, että aikuinen on ollut lapsi, isovanhempikin.

Marjalan päiväkodissa sekä Kasöörinkadulla lapset leikkivät isovanhempiensa ja vanhempiensa lapsuuden mielileikkejä. Marjalassa riittävän suuri viskariryhmä mahdollisti ryhmäleikin.

Ruusa: Ollaan leikitty kymmentä tikkua laudalla.

Taina: Ootko sä leikkiny kotipihalla?

Ruusa: En, koska meillä on niin vähän porukkaa. Eikä meillä oo lautaa, kiveä eikä kymmentä tikkua.

Kasöörinkadulla Merja sadutti sekä lapsia että aikuisia heidän mielileikeistään. Tärkeää oli vuoropuhelu lasten ja vanhempien välillä. Vanhemmat lukivat mielellään, mitä lapset olivat kertoneet. Vanhempien kertomat tarinat nauhoitettiin, joten lapset pystyivät kuuntelemaan vanhempiensa tarinoita. Joiltakin perheiltä leikkejä kirjattiin kolmelta sukupolvelta.

Merja: Lapsia jännitti, nauratti, mutta halusivat hirveesti kuulla. Löytyi samoja leikkejä ja pelejä, joita leikitään nyt; kuulapeli, hippa, hiekkaleikkejä, kauppa, hiekka ruokana. Löytyi paljon yhtäläisyyksiä tähän päivään. Keskusteltiin, että lelut on nykyään muovia ja ennen puuta.

Mimosa kertoo itselleen tärkeistä leikistä: Mä tykkään leikkiä rakettia. se on mun parhaimpia leikkejä. Mä meen mun kerrossänkyyn. Se on leikisti mun raketti. Sitten mä otan tavaraa vähän mukaan. Se menee avaruuteen. Siellä on minä ja Jooa tietenkkin. Siel avaruudessa on avaruusjuttuja, leikisti kuu ja maapallo.

Lapsen ajattelu tulee oikeuttaa. Lapset ajattelevat usein, että aikuinen on se, joka tietää oikeat vastaukset. Lapset yrittävät miellyttää aikuista ja vastata siten kuin aikuinen toivoo. Lapselle on tärkeää sanoa, että jokaisella on oma tapansa ajatella. On tärkeää olla kiinnostunut juuri siitä, mitä lapsi ajattelee. Lapselle tulee antaa tilaa ja aikaa oman ajattelunsa kehittämiseen. Syksyn työskentelyn aikana työntekijät pohtivat omaa lapsuutta ja muistelivat, miltä joku asia tuntui lapsena. Tämä herkisti heitä kuulemaan jokaisen lapsen tarinan yksilöllisesti. Olennaista on myös taito tarttua yksittäiseen hetkeen. Tarvitaan taitoa huomata lapsen oivallus, tallentaa hetkellinen tunne tai tarttua lapsen ajatukseen.

Suvi: Tuli palattua omaan lapsuuteensa. Muistan ison kiven, miten sen ympärillä pyöri. Ymmärsin sitä kautta, miksi ne lapset tuolla pihalla pyörii. Pystyy samaistumaan, mitä on olla lapsi ja ymmärtää lapsia paremmin siltä pohjalta.

Aira, päiväkodinjohtaja: Joskus näin, kun lapset toivat Heidille tilkun, se että oli lapsille tärkeä, välittyi.

Kun teema valitaan lasta lähellä olevista asioista, lapsella on kokemuksia ja mielipiteitä siitä. Lapsen aktiivisuus kasvaa ja hän uskaltaa ilmaista ajatuksiaan ja kokee itsensä tärkeäksi. Aikamatkalla - projektissa lapsia ujoitutti kertoa ajasta, kun he ovat olleet pieniä, omasta vauva-ajan lakanastaan tai potkukupuvustaan, mutta se oli erittäin merkittävää lapsille.

Tommin äiti: Olemme tutkineet lasten vauvamuisto-laatikoita ja lapset ovat olleet selvästi otettuja, kun heidän tekemisiään ja sanomisiaan, ja esim. ensimmäisiä vaatteita, tutti, lusikka yms. on säilytetty.

Tarina Mimosan tilkusta: Tämä kangaspala on kuulunut kylpytakkiin. siihen on kiedottu kylvyn tai saunan jälkeen Mimosa hänen ollessaan n. 1-2 vuotias. Miten ihanaa onkaan ollut kietoutua lämpimään kylpytakkiin ja juoda appelsiinin makuista pillimehua saunan raikkaana äidin tai isän sylissä. Kylpeminen ja saunominen onkin aina ollut yksi Mimosan lempipuuhiista ja kaikkein mukavinta on ollut kylpytakkiin kietoutua kesällä maalla, kun on saunottu mökkisaunassa mukavan päivän jälkeen.

Aikamatkan teemat olivat lapselle tärkeitä ja henkilökohtaisia. Tämä innosti lapsia jakamaan omia ajatuksiaan toisten lasten kanssa ja toisaalta vastaanottamaan ryhmän muiden lasten tarinoita. Lasten kuuntelemisen taito kehittyi.

Heidi: Lapset jaksoivat myös kuunnella toistensa kertomuksia. Lapset oikein säteilivät, kun kertoivat omia juttujaan.

Aila: Kyllä lapset juttelee sukuasioista, ne jakaa niitä. Valokuvataiteen museossa lapsilla oli tavaroita mukana, esim. vaarin Lassie-kirja, isomummin kaulakoru, kakkulapio ja vispilä, äidin isomummin tekemä tyynyliina. Esineet kiinnostivat ja lapset kuuntelivat tosi tarkasti toistensa kertomuksia.

Merja: Ryhmässä oli kaksi neljä -vuotiasta lasta. Kun jokaisella oli oma vuoro ja puheenvuoro, ryhmän nuorimmatkin reipastuivat ja kokivat itsensä tasavertaisiksi ryhmän jäseniksi. Se oli lasten juttu.

Viime keväänä työntekijät pohtivat kokemustensa kautta projektin alkuperäisiä tavoitteita. Yhteinen viesti oli, että teemojen noustessa lasten, vanhempien ja isovanhempien tuottamasta materiaalista lasten innostus, osallisuus ja sitoutuneisuus kasvoivat. Vuorovaikutuksen laatu parani sekä lasten keskuudessa että aikuisten ja lasten välillä. Teemojen henkilökohtaisuus rohkaisi lapsia kertomaan omia ajatuksiaan ja innosti myös kuuntelemaan toisia. Aikuisista oli tärkeää kuulla jokaisen lapsen tarina.

5. Teeman valinta

Kevään projektin samoin kuin syksyn kurssinkin tavoitteena oli tarkastella suvun asioita teemojen kautta. Kun suunnittelimme kurssin kokonaisuutta, tuntui tärkeältä antaa työskentelylle riittävästi aikaa. Päiväkotityöskentely toteutettiin pitkäkestoista, juonellista teematyöskentelyä käyttäen.

Teematyöskentely etenee lasten ajatukset ja kokemukset huomioiden tarinallisesti eteenpäin. Lapselle on ominaista palata itselleen tärkeisiin asioihin yhä uudelleen. Sen takia on tärkeää antaa aikaa lasten ajatusprosesseille ja toisaalta olla herkkänä vastaanottamaan lapsilta tuleva palaute. Työntekijät

totesivat, että pienet, arjen keskeltä nousevat lapselle läheiset teemat olivat parhaita. Kun samoja teemoja käsiteltiin riittävän pitkään, lapset ottivat teeman 'tarinat' haltuun. Haastatellessani lapsia he osasivat parhaimmillaan selittää kaikki kevään aikana teemaan liittyneen toiminnan ja tapahtumat ja teeman ympärillä. Lasten omat piirustukset ja valokuvat tukivat muistelua. Myös vanhemmilta tuli asiasta palautetta.

Veenan vanhemmat: Vanhempien lapsuudesta, vanhoista asioista on keskusteltu kotona arjen tilanteissa, pieniä juttuja. Lapset ovat kysyneet itse, esimerkiksi mistä ruuista on tykännyt pienenä. Yleensä ihan lyhyitä muisteluita, pari lausetta. Yllättävää on ollut, että lapsi on palannut myöhemmin aiheeseen.

Heini: Tärkeää on, että suunnitelma on väljä, mihin lähtee menemään, mikä on punainen lanka. Jätin auki, mihin teema vie. Viivyttiin tosi pitkään tilkuissa. Toiminta oli itsetutkiskelua, jossa tilkut toimivat pohjana, kerrostumana. Palattiin aina tilkkuihin. Lapset katselivat kuvia kotiensa pihoista ja taas katseltiin tilkkuja.

Pitkäkestoinen toiminta

Suunnitellessamme päiväkotiprojektia mietimme, miten se olisi parasta aloittaa. Päädyimme lähettämään vanhemmille kirjeen, jossa perheille annettiin konkreettinen tehtävä tuoda päiväkotiin tilkkuja kolmen sukupolven elämästä. Kirje annettiin perheille ennen joulua, koska ajattelimme joululoman aikana perheiden käyvän sukuloimassa ja heillä olevan enemmän aikaa tilkkujen etsimiseen. Seuraavassa kirjeessä tammikuussa kerroimme enemmän projektin tavoitteista ja toteuttamisesta. Ensimmäisen kirjeen tavoitteena oli herättää kiinnostus Aikamatkalla -projektiin. Seuraavassa kirjeessä pidettiin kiinnostusta yllä ja tuotiin lisää informaatiota projektista. Perheille jaettiin yhteensä neljä kaikille yhteistä kirjettä sekä jokaisen päiväkodin omat omaan teemaan liittyneet tiedotteet. Päiväkodin työntekijät olivat avainasemassa projektiin liittyvässä tiedottamisessa. He avasivat vanhemmille projektin tavoitteita ja tiedottivat oman ryhmänsä teemasta ja toiminnasta.

Lasten kanssa työskenneltäessä tavoitteena oli toteuttaa pitkäkestoinen, koko kevään kestävä projekti, johon palattiin säännöllisin väliajoin. Joillakin oli välissä pidempiä taukoja, mutta lapset muistivat aikamatkailuteeman tauoista huolimatta.

Päivi: Satuhahmojen kanssa työskentely lähti liikkeelle niin, että päätettiin kerätä vanhempien ja isovanhempien satuhahmot. Äänitteestä puhuttiin jo helmikuussa. Tavoitteena oli pidempikestoinen juttu, jolla on alku ja loppu, joka elää toiminnassa erilaisella intensiteetillä. Oli taukoja, joiden jälkeen jatkettiin. Lapset eivät koskaan unohtaneet aikamatkailua tauoista huolimatta. Pikkuhuoneesta tuli 'aikamatkahuone'.

Joissakin päiväkodeissa sama teema jatkuu edelleen syksyllä. Arabian päiväkodissa lapset kuvasivat kevään aikana omia kotipihojaan. Teemaa jatketaan syksyllä, jolloin käsitellään kesän aikana tehty kesämuistoja- ja paikkoja tehtävä. Tehtävä annettiin myös ryhmän uusille lapsille, jotta heidän olisi helpompaa tulla mukaan käynnissä olevaan projektiin. Ennen kesälomia lapsille annettiin laatikko, johon he voivat kerätä aarteita ja muistoja ihanista kesäpäivistä. Laatikossa oli myös Suomen kartta, johon yhdessä vanhempien kanssa voi merkitä itselle, perheelle ja isovanhemmille tärkeitä paikkoja. Kesälaatikkoa edelsi pienoismallien luonnosten piirtäminen sekä rakentelu. Tehtävänä oli rakentaa jokin kulkuneuvo, jolla voisi kulkea paikasta toiseen. Dunja suunnitteli aikakoneen.

Dunja: Tarvitaan kepit ja jääpalat, rusetit (2) ja yksi sateenvarjo ja yksi vesimyllyn osa, yksi rikkiäinen radio, yksi pieni pahvilaatikko, yksi tosi leveä radio ja yksi isompi pahvilaatikko. Voisin mennä tällä Nokialle ekaks. Seuraavaksi menisin Tikkurilaan mummille ja papalle ja sitten Heinolan kadulle tai Ruusulan palvelutaloon.

Työskentely Arabian päiväkodissa eteni asiasta toiseen. Punaisena lankana, teemana, oli lapsille tärkeät paikat. Lähdettiin liikkeelle kaikkein tutuimmasta, läheisemmästä ja siitä edettiin kauemmas kotipihalta. Päiväkoti Loiskeessa Juha tekee lapsiryhmänsä kanssa tänä syksynä näytelmän, jossa keittiövälineet seikkailevat kesätauon jälkeen.

Juha: Tavoitteena olisi tehdä lopulta esitys. Ajattelen, että se voisi vielä toteutua. Kesäloman jälkeen jatkamme tätä työtä. Minulla pysyy sama ryhmä. Kuinka vaarilla ja mummilla [roolihahmot] on kesä sujunut? Onko käyty marjassa, veneellä kalassa, matkoilla? Näitä voisi kysyä loman jälkeen.

Tavoitteena lasten kuuntelu

Työntekijät pitivät työskentelystä pitkäkestoisen teeman avulla. Toisille työntekijöille teematyöskentely oli uutta. Tärkeätä oli myös oma innostus ja kiinnostus käsiteltävään teemaan. Aikuisen innostus välittyi lapsille ja päinvastoin.

Heidi: Tavoitteena oli saada hyvä kokemus pitkäkestoisesta projektista, jossa lapsiryhmä työskentelee säännöllisesti toteuttaen yhteistä matkaa. Oli kiva tehdä viskareiden kanssa oma projekti ja viedä se kunnolla loppuun, niin että lapsille jää mukava muisto työskentelystä.

Päiväkodin aikuiset eivät voi nousta teeman yläpuolelle, vaan lasten kuunteleminen on välttämätöntä, jotta teema kulkee eteenpäin. Kun päästiin alkuun, teema vei mennessään ja levisi muuhun toimintaan. Ryhmissä lähdettiin liikkeelle vapaalla assosiaatiolla. Teeman valinnassa tärkeätä oli omakohtaisuus; kokemusmaailma, joka oli lähellä lapsia. Kun teema oli riittävän yksinkertainen ja väljä, lapset saivat muokata sitä oman näköisekseen. Päiväkoti Pääskylässä kevät vierähti kolmen sukupolven satuja ja satuhahmoja tutkiessa. Lopuksi toisen pienryhmän lapset innostuivat tekemään näytelmän, joka syntyi itsestään. Kolmen sukupolven satuhahmot olivat lapsille tuttuja kevään työskentelyn kautta, joten lapset keksivät helposti tarinan juonen sekä roolihahmot käytetyistä satuhahmoista. Näytelmässä eri sukupolvien satuhahmot kohtasivat toisensa; Tähkää Jääninjan.

Näytelmä: Teema johti näytelmän syntymiseen, näytelmä oli menestys, vanhemmat antoivat todella hyvää palautetta. Lähtökohtana oli, että lapset halusivat itse tehdä näytelmän. Lapset itse kehittivät tarinan. Hahmoina oli Jääninja, Ruusukarhu, Tähkää. Eeva, joka halusi olla Ariel, aloitti: 'Eräänä kauniina päivänä Ariel...' Jokainen kertoi pätjän satua, joka liittyi omaan satuhahmoon.

6. Sukutyöskentelyn toteutus päiväkodissa

Aikamatkailu toteutui päiväkodeissa monella eri tavalla. Syksyn kurssin jälkeen työntekijät valitsivat oman työskentelyn teemansa ja suunnittelivat sen toteutuksen. Yhteinen kokemus oli, että lapsen juuria

vahvistavan ja sukupolvien muistoja hyödyntävän työskentelyn toteutuksessa vain mielikuvitus on rajana.

Juha: Olen itse ajatellut, että mulle tämä jää yhdeksi työkaluksi, tämä mitä nyt olen tehnyt on vasta pieni murto-osa.

Tässä luvussa kerrotaan lapsiryhmien työskentelyn erilaisista välineistä ja menetelmistä: tilkuista, valokuvasta, haastatteluista ja sadutuksesta, draamasta.

6.1. Tilkut kertovat perheestä ja sukupolvista

Aikamatkalla -projektissa perheitä pyydettiin tuomaan päiväkotiin tilkku kolmen sukupolven elämästä: lapsen oma tilkku, yksi vanhemman ja vielä - jos suinkin mahdollista - yksi isovanhemman tilkku. Tarkoituksena oli virittäytyä työskentelyyn ja tilkkujen avulla konkretisoida sukupolviketjua. Tehtävä ajoitettiin joulun aikaan, jolloin moni lomailee, liikkuu ja tapaa sukulaisia. Perheitä pyydettiin liittämään tilkkuihin tiedot: mistä, keneltä ja miltä ajalta tilkku on peräisin? Mitä muistoja alkuperäiseen tekstiiliin liittyy?

Millaisia tilkkuja päiväkotiin sitten ilmestyi? Kankaanpalasia, joissa oli eri värejä ja kuoseja, jotka olivat eri ikäisiä ja joilla oli ollut erilaisia tehtäviä huiveina, keittiöpyyhkeinä, ikkunaverhoina, unipaitoina. Keveät kankaat kihisivät painavia merkityksiä. Ennen kaikkea ne olivat tilkkuja, jotka ovat nähneet elämää ja joilla on tarina. Lapset olivat omissa ryhmissään tilkkutarinoille vastaanottavaisia, ottivat kiinnostuneina kopin. "Veenasta tuntuu kivalta, kun Veenan tilkuista kerrotaan tarinaa."

Läheisyys, kosketus, turva

Tilkkutehtävää annettaessa ajattelimme kankaitten fyysisyyttä ja konkreettisuutta. Tilkkuja voi tunnustella ja hypistellä, haistella ja pusutella. Materiaalit tuntuvat sormissa jännittävän erilaisilta. Mitä rakkaampi vaate, sitä enemmän siinä näkyvät myös elämän jäljet: käytössä ja pesuissa kuluminen, hapertuminen, nyppyyntyminen, rispaantuminen, värien haalistuminen. Tilkut tarinoineen tulevat suoraan iholle: oma tyynyliina, äidin lapsuuden lakana, vaarin yöpaita.

Tilkkujen joukossa on monta äitiysmekon palasta. Raskausaika on vielä päiväkotikäisen lapsen äidillä lähellä tai perheeseen ehkä odotetaan uutta sisarusta.

Tämä pala on Aidan äidin yöpuvusta – sellaisesta, jonka Kristiina – äiti osti kun odotti Aidaa. Aida ”kasvoi näiden kukkien alla”. Aidan äiti käytti tätä vielä silloin kun Aida oli pieni vauva. Olkaimet oli helppo tiputtaa imettämistä varten.

Ruututilkku on peräisin äitiysmekosta, jota käytin, kun kasvattelin Heinoa mahassani. Hauskaa on, että sama mekko on ollut käytössä omalla äidilläni odottaessaan minua (eli siis Hempan Leena-mummolla).

Vuonna 2006 oli erittäin kuuma kesä ja loppuvuosikin kului lämpimän ilman merkeissä. Tämä tilkku on Jaana äidin odotusajan puserosta, jota on käytetty myös Nooran siskon liriksen odotusaikana myöhemmin.

Mansikkakangas on Nellin äidin Tainan käyttämästä mekosta. Mekon historia on pidempikin, mutta tuntematon. Nellin äiti nappasi mekon matonkudekasasta äitiysmekoksi. Se oli mukavan vilpoinen kesällä, kun vauva potkiskeli vatsassa.

Myös vauva-ajan ja lapsuuden läheisyyden kokemus toistuu monessa tilkussa.

Tasku äidin aamutakista, jonka sisällä sylissä otin monet torkut pikkuisena vauvana. (Tommi)

Tämä kangas on leikattu isosta pussilakanasta, joka kuului Mimosan isomummille Eilalle ja Mimosan äiti Milla muistaa tuon lakanan hyvin kun oli lapsena mummolassa yökylässä ja sai nukkua tuon lakanan alla. Mummolaan oli niin ihanaa mennä kylään kun sai herkutella mummon pullilla ja nukkua mummin ja ukin sängyssä. Samasta lakanasta ja muista mummolan lakanoista on Mimosan äiti ommellut Mimosalle oman tilkkutäkin.

Lapsen oma tilkku

Lapsen oma historia on vielä vuosissa lyhyt, mutta sisältää jo paljon kokemuksia. Sointu tulee kättilöopistolta kotiin kirpputorilta ostetussa lehmäkuosikankaisessa vanupuvussa.

Lehmäkuosikangas on kirpparilta ostetun vanupuvun päällyskangas. Soinnun äiti ostanut kirpputorilta vuonna 2005, ennen kuin tiennyt lapsen sukupuolta. Tällä puvulla Sointu tuli kätilöopistolta kotiin joulukuussa -05.

Ja sitten alkaa hurjatahtinen kasvu ja kehitys. Tilkkujen joukossa on porokuvioiset vaaleanpunaiset sukkahousut, joissa Pinja oppii kävelemään. Kissapaita, jota käyttäessään Dunja oppii muodostamaan lauseita ja aloittaa päiväkodin.

Lapsen omista tilkuista on hellyttäviä kuoseja. Hempan bodyssa on hauskoja pikkukaloja, Emilian pyjamassa hiiri, Veenan pyjamassa nalle. Eero katselee vauvana eläinten kuvia pussilakanassaan, Eeron äiti katseli pienenä lasten kuvia oman huoneensa ikkunaverhoissa.

Mikaelin tyynyliina, Lucaksen suosikki-T-paita, Vilin harso, Siirin anka-kuvioinen ”puklurätti”, Fannin lempi-yöpusero, Mimosan kylpytakki. Kaikki ne tuovat fyysisen muiston siitä, kun lapsi oli vielä nykyistäkin pienempi.

Leikit ja hassut sattumukset palautuvat mieleen. Se kun Pinja 3 v ja Inka 1,5 v virpoivat ensimmäistä kertaa ”päsiäismuoreina” kukkakuosisissa hameissa. Kun tyllihameeseen pukeutunut Jamini ei äidin serkun häissä tunnistanut sulhasta ja protestoi kovaan ääneen. Kun Nelli leikki prinsessaleikkiä.

Vaaleanpunainen kangas on samaa, mistä Nellille on ommeltu hame prinsessaleikkeihin.

Mieleen tulevat eräät prinsessaleikeistä kuuluneet repliikit: ”Ooh, olen maailman kaunein! Siksi kaikki vihaavat minua.” Monesti prinsessaleikit olivat myös yhdistelmä Shrekistä, Pokemoneista ym. ”Ruusunen, taistele!! Kynsihyökkäys!!”

Palanen Jaminin tyllihameesta, joka hänellä oli päällä Tarjan (äidin serkku) ja Pekan häissä. Kun hääpari asteli kirkkoon, Jamini huusi kovalla äänellä sulhasta osoittaen: ”Äiti, toi on väärä Pekka.” Yksi tyllikerros irtosi juhlissa ja äiti poltti ajatuksissaan reiän mekkoon juuri ennen Marjalan joulujuhlaa. Niin tyllimekko aloitti uuden elämän askartelumateriaalina.

Sukupolvelta toiselle – tilkkujen monta elämää

Tilkut kertovat vaatteista ja tekstiileistä, joilla on monta elämää. Ne siirtyvät kirpputoreilta koteihin, ystävältä toiselle, vanhemmilta sisaruksilta nuoremmille. Ne vaihtavat omistajaa serkusten ja muiden sukulaisten kesken tai äidiltä tyttärelle. Mummon Pariisista ostama huivi voi päätyä koiran kaulaan.

Huivin tarina

Tässä on tilkku huivista, jonka Veenan mummo – äidinäiti – osti Pariisista 1980-luvun lopulla. Mummo oli Pariisissa ensi kertaa. Siellä sai ihailta Mona Lisa –taulua, Eiffel-tornia ja riemukaarta. Pieni huivi oli aluksi vain matkamuistona. Sitten mummolle tuli Tapa-koira. Tapa tykkäsi pitää huivia kaulassa.

Tädin, serkkujen ja Nooran tilkku: Palanen shortseista jotka on alun perin kuulunut Krista – siskolle. Ikää näillä shortseilla on ainakin melkein 22 vuotta. Kristan jälkeen näitä shortseja ovat käyttäneet myös Nooran serkut Janika ja Miia-Maria ennen kuin ne ovat päätyneet meidän perheen käyttöön Nooralle.

Sukupolvien ketju havainnollistuu Ruusan vihreä -valkopilkullisessa yöpuvussa, jonka äiti ompeli muorin kangaskaapista löytyneestä kankaasta (vaarillakin on samasta kankaasta yöpuku!). Äidin ja tyttären yhteinen äitiysmekko liittää yhteen kolme sukupolvea: Leena-mummon, Sanna-äidin ja Hempan. Perintöpyjama yhdistää Miron isomummon ja äidin sekä Fannin ja hänen äitinsä. Neljänkin sukupolven henkilöt ovat tarinoiden avulla tavoitettavissa, riittää, että oma vanhempi kertoo omista mummolamuistoistaan. Nellin isomummon Alviinan verhot kertovat eläimistä sukupolviketjun Nelli – Taina – Tuija – Alviina takaa.

Kukkakangas. Tämä on peräisin Nellin isomummon verhoista (Nelli – Taina – Tuija – Alviina). Verhot roikkuivat Alviinan keittiön ikkunassa (siis Tuijan lapsuudenkodissa eli Tainan mummolassa). Ikkunan takana olevalla lintulaudalla vierailivat ahkerasti talitintit, tikat, sinitiaiset, joskus ehkä punatulkkukin? Oravat eivät sietäneet toisiaan samaan aikaan laudalla, vaan tappelivat, juoksivat pitkin ison koivun runkoa kunnes toinen pakeni.

Aikamatkalla-projektin ennätystilkku on 120 vuotta vanha: Empun Elsa-nimisen mummon mummon 120 vuotta vanha tiskipyhyhe, joka on edelleen Empun äidin parhaita astiapyyhkeitä.

Tilkut palauttavat mieleen paikkoja. Jos keittiöiden verhot osaisivat puhua niillä riittäisi kerrottavaa. Nellin verhotilkku kertoi linnuista ja oravista, Arthurin tilkku on nähnyt äidin ja enon aamu- ja iltapalat, ruokailut ja pelit. Tilkut ovat myös muistoja matkoista Intiaan, Amerikkaan, Afrikkaan, Italiaan, Israelin Golanille, Turkkiin, Pariisiin ja Lontooseen.

Siirtymät ja elämänkaari

Lehmäkuosinen vanupuku, jossa vauva tuli synnytyssairaalasta kotiin ei jää tilkkujen joukossa ainoaksi tärkeätä elämänvaihetta ja siirtymää kuvaavaksi muistoksi. Tilkut kertovat siirtymistä kotoa päiväkotiin, lapsuudenkodista maailmalle, vanhempien kohtaamisesta, avioitumisesta. Lumen mummin tilkku muistuttaa ajasta, jolloin Lumen isi aloitti päiväkodin. Ruusan sininen tilkku, jossa on valkoisia kukkia, on mummin pussilakanasta. Sen mummi sai mukaansa, kun muutti pois lapsuudenkodistaan. Ruusan äiti sai saman lakanan kun hän itse lähti kotoa.

Meerin tilkku kertoo vanhempien ensimmäisestä yhteisestä kesästä.

Sinä kesänä kun Meerin äiti ja isä tapasivat, he viettivät yhtä kaunista päivää Kaivopuiston konsertissa jossa myös myytiin Maailman luonnonsäätiön WWF:n tuotteita. Sieltä Meerin äiti osti Saimaan norppaa tukevan t-paidan, josta tämä pala on.

Kapioita ja häälahjoja on monta. Aidalla on Leena-mummin nimikirjaimin koristeltu pyyhe. Siirillä on tilkku Tuula-mummon kapioista. Lapsuuskodissaan Keuruulla mummo ompeli itselleen lakanoita, tyynyliinoja ja pyyheliinoja uutta kotia varten. Herkkä harsopala on Soinnun isän Raili-mummon hunnusta, josta häiden jälkeen tehtiin ristiäismekko jälkikasvulle. Meerin mummi ja ukki saivat serkuiltaan Tupakkalan talosta itse kasvatetuista pellavista itse valmistetut pyyhkeet. Lumen äidin ja isin tilkku on kankaasta, jonka he saivat häälahjaksi mennessään naimisiin ja joka oli pitkään päiväpeittona, kunnes se repesi.

Eri sukupolvien lapsuus ja nuoruus

Vanhempien lapsuus ja nuoruus pilkahtelevat vahvasti tilkkujen seassa. Äidin vauva-aikainen tyynyliina. Äidin kolmekymmentä vuotta palvellut pehmoinen enkelilakana. Isän punainen sukka muistona siitä kuinka pojat lapsena pelasivat jalkapalloa hankikantosilla.

Kun isä oli pikkupoika, silloin pelattiin jalkapalloa lumihangen päällä keväisin. Hanget syntyvät siten, että keväällä aurinko päivisin sulattaa lunta siten että se on märkää. Sitten taas yöllä on pakkasta ja silloin lumi jäätyy hangeksi.

Jalkapalloa pelattiin aamuisin yhdessä naapurin poikien kanssa. Monesti mukana oli Marko-setä, Mika – setä sekä joukko muita poikia naapurista. Joskus hanget saattoivat olla niin kovat, että niiden päällä saattoi ajaa polkupyörällä. Ainakin hiihtää saattoi hangilla lähes joka kevät, mutta jalkapallo oli kaikkein kivointa. Harvoin pääsi pelaamaan niin tasaisella kentällä.

Kouluaajoista muistuttaa isän tekemä oranssi vohvelikangasliina.

Eron isin ekalla luokalla tekemä ruokaliina, joka aseteltiin pulpetin suojaksi. Isi innostui hommasta niin, että teki näitä kotona pinon lisää.

Vanhempien nuoruudesta kertovat Inkeroisista Liikasen vaateliikkeestä ostettu isän rippipaita, äidin violetti opiskelijajärjestöhaalari. Isän festaripaita Kaustiselta, äidin Amnesty-T-paita, äidin Järvenpään Citymarketista ostettu pelastakaa Mediheli –paita. Ja vielä yksi sukupolvi taaksepäin: pala ukin nuoruusvuosien hippihuivista.

Dunjan äiti kertoo ylioppilasmekostaan, jonka kankaan mummi oli hankkinut.

Ystäväni (ja Dunjan kummitädin) Riikan tuttu ompeli minulle ja Riikalle ylioppilasmekot. Riikan mekko tehtiin Etelä-Aasiasta tuodusta silkkikankaasta. Minun mekkoni syntyi kravaattisilkistä. Mummini oli joskus ostanut suhteellisen ison erän kravaattisilkkiä erästä Helsingissä toimintansa lopettaneesta kravaattitehtaasta. Tämä on todennäköisesti tapahtunut ennen syntymääni. Äitini antoi minulle silkin ylioppilaspukuani varten. Vaikka se, että kangas on alun perin tarkoitettu kravaattikankaaksi ei näy mitenkään erityisesti ylioppilasmekossani oli minusta silti hauskaa, että mekkoni on kravaattikankaasta (ei siis turhan sovinnaisesti toteutettu). Myöhemmin opiskellessani Taikissa osallistuin kirjansidontakurssille ja päällystin samalla kravaattisilkillä kurssilla sitomani kirjan kannet.

Veenan äiti kertoo, miltä tuntui lähteä ensimmäiselle pidemmälle ulkomaanmatkalle ilman vanhempia.

Tämä tilkku on Veenan äidin hihattomasta paidasta. Paita on ostettu Lontoosta kesällä 1988 ja siinä on Lontoon kaupungin vaakuna. Matka Lontooseen oli äidin ensimmäinen lentomatka ilman vanhempia, ystävän kanssa. Matka jännitti etukäteen kovasti, mutta kaikki meni hyvin. Matka kesti 2 viikkoa, joista ensimmäisenä kierrettiin nähtävyyksiä ja toisella viikolla käytettiin kaikki loput rahat kulttuuriin. Käytiin baletissa, musikaalissa ja konserteissa. Paidan äiti osti itselleen muistoksi mahtavasta vapauden tunteesta: voi mennä minne itse tahtoo, syödä mitä haluaa eikä kukaan määräile.

Paita on puhki pidetty. Ensin sitä käytettiin ajan muodin mukaan tunikana vyön ja kapeiden farkkujen kanssa. Kun se alkoi olla liian kulunut päiväkäyttöön sitä pidettiin yöpaitana vielä monta vuotta. Vieläkin vaakunan kuva tuo mieleen hauskan matkan, joka oli tärkeä itsenäistymisen kannalta. Paidan omistaja oli irtautumassa lapsuudenperheestään ja aloittamassa omaa elämäänsä.

Isovanhemman tilkku

Tilkut kertovat omalla tavallaan kulttuurien ja eri sukupolvien elämänmuodon kohtaamisesta. Vilin tilkuissa ovat rinnan Vilin oma harso, äidin Amnesty-paita ja Vilin mamman keittiöpyyhe maalaistalosta. Dunjan harsoliina tarjoaa välähdyksen iranilaisen Ali-papan ja hänen perheensä arjesta.

Dunja toivoi tähän projektiin jotakin papalle kuulunutta kangasta. Pappa ei voi kertoa tästä kankaasta, joten minä Dunjan äitinä kerron omasta näkökulmastani.

Meillä oli kotona useampiakin harsoliinoja, joita isäni (papa) käytti monella tavalla. Koska isäni oli Iranista, jossa ilma on paljon lämpimämpää niin papalla oli usein kylmä. Siksi hän satoi huivin kaulaansa, selkäänsä, välillä päänsä ympärille. Meidän lasten päihin laitettiin liinat kun tulimme kylvystä, sillä meillä molemmilla oli taipumusta korvatulehduksiin. Yhdessä valokuvassa istumme sohvalla suihkuista tulleina ja minulla on siilihuivi ja veljelläni harsoliina päässä. Varmaan liinat ovat olleet myös meidän pulautteliinoja silloin kun olimme ihan pieniä. Isäni käytti harsoliinoja myös iranilaisen jugurtin valmistuksessa. Silloin ei Suomesta saanut kaupasta esimerkiksi turkkilaista jugurttia. Isäni valmistikin jugurtin itse ja valutti jugurtin valmiiksi harsoliinan avulla. Liinan kulmat oli sidottu keittiöjakkaran jalkoihin ja me seurasimme kuinka turha vesi valui

liinasta alla olevaan astiaan. Jugurtti oli todella hyvää. Ja oli jännittävää katsoa kun papa suoritti jugurtin teon eri vaiheita keittiössämme Tikkurilassa.

Oskarin muisto vaarista on merituulella ja auringossa haalistunut lippalakki. Se oli ostettu vaarille etelänmatkalta Mallorcalta.

Vaari ja mummi ovat kovia merenkävijöitä. Monen vuoden ajan vaari käytti tätä lippalakkaa ohjatessaan venettä saaristossa. Tämä lippalakki suojasi hyvin auringon valolta ja meriveden roiskeelta kun vaari ohjasi venettä. Lakki on ihan auringon paahtama ja kulunut. Niin paljon sitä on käytetty. Tämä lippalakki on vaarille todella tärkeä ja hän piti siitä.

Aikakautensa kuoseja ja materiaaleja

Aikamatkalla tavoiteltiin sukupolvien vuorovaikutuksen virittämistä ja vahvistamista. Henkilökohtaisen kokemuksen ja muistojen lisäksi tilkut kertovat omasta ajastaan. Tilkkujen joukossa on oman aikakautensa tuotteita: marimekkokuoseja, pitsein ja kirjotuin nimikirjaimin koristeltuja lakanoita ja pyyhkeitä. Retroa, vintagea. Tilkkujen tarinoitakin tuntematta kangaspalasisa on tutkimista. Ne näyttävät hyvältä lasipurkissa omaan maailmaansa eristettynä, kuten Sohvilassa tehtiin. Niiden vaihtelevista kuoseista saa loistavia valokuvia. Jopa valokopiot tilkuista näyttävät hyviltä.

Paitsi lasipurkeissa päiväkotiryhmät säilyttivät kallisarvoisia tilkkuja yhteisessä lasten koristelemassa aarrelaatikossa (paljon glitteriä ja säihkettä) tai jokaisen lapsen omassa laatikossa (kannessa eri sukupolvien lapsuuskuvia, hilettä ja tähtiä). Perheiden ja isovanhempien illassa tilkut roikkuivat narulla ja lapset esittelivät suvereenisti läheisilleen oman ryhmänsä kaikki tilkut ja niiden omistajat.

”Mäkin haluan kertoa itse tilkun tarinan” (Olivia)

Tilkuilla pelattiin tilkkupeliä, niistä yhdisteltiin tilkkukollaasi päiväkodin seinälle, tilkkujen tarinoita luettiin lepohetkellä uudestaan ja uudestaan. Tilkusta tuli lapsen oma juttu, jotakin jonka avulla lapsi liittyy ryhmäänsä omana itsenään, lapsena, jolla on omanlaisensa historia ja ainutkertaiset, yksilölliset juuret.

Heini: Mutta tilkut on ollu se juttu. Sama tarina, verho, jossa linnut on ollu ikkunanlaudalla ja orava hääti. Lapsia ujostuttanut kertoa, kun ovat olleet pieniä, lakana tai pieni potkupuku,

hankala sanoa ääneen, mutta erittäin tärkeä. Isän tai äidin tilkku neutraali, mutta isovanhempien tilkku tärkeä tai tilkku, kun itse oli pieni.

Mitä perheet ajattelivat tilkkutehtävästä? Parhaimmillaan lapsen innostus vei vanhempiakin mukanaan ja isovanhemmat kutsuttiin mukaan rakentamaan yhteistä tarinaa.

Fannin isä: Kun oli tilkkujuttu, siinä aktiivisesti isoäiti mukana, toi oman tilkkunsa siihen. [Fanni] oli tehtävästä tohkeissaan, se ajatus siitä, että isoäitikin on ollut lapsi. Enkelin kuva tilkussa, se oli joku tyynyliina.

Tehtävällä kutsutaan yhteisen tarinan tekemiseen. Aikamoinen turvallisuuden tunteen tuoja, epäsuoraa välittämistä, huolenpitoa, otetaan mukaan yhteiseen historiaan.--- Ne ovat ainutkertaisia tapahtumia, kun koko suku nauraa tai kyynelehtii, se on ainutkertaista. Tärkeää on että tulee tunne siitä, että minä kuulun osana perhettä ja sukua. Sen hetken kyllä muistan, kun yhdessä mummu, Mia ja Fanni katselivat tilkkuja.

Entä tarinan päähenkilö: lapsi itse? Tässä Ruusa kertoo haastattelijalle omista tilkuistaan.

Osaatko sä kertoa näistä tilkuista? Tämä on eka tilkku, tää on mun tilkku, voit sä lukee sen. ***(tarina luetaan)*** Vaari. (Ruusa näyttää kuvasta) ***Tällä ja oot sä nähny sen yöpuvun?*** En, mut toi on siitä. Mul on säästössä se, kun tää on niin ohutta. Vaik tää on kolmonen, niin se on seuraava. Äitillä ja isillä on molemmilla tosta kankaasta paita, mut se ei oo tämmöstä kumia, mut äitillä on eri värinen paita, mut sama kuvio ja äiti on sen painanu. ***Sitten tämä?*** Se on tota, äiti on saanu sen mummilta, ei vaan äitiltään, kun lähti tuolta kotoa. Ja sitten myös tosta on pikkuveljellä, kun se oli vielä pienempi, niin pinnasängyssä aluslakana. Just tota samaa kangasta.

6.2. Valokuva työskentelyvälineenä

Valokuvat ja valokuvaaminen olivat projektin keskeinen työskentelymuoto. Lapsiryhmien kanssa käytettiin vanhoja valokuvia. Lapset kuvasivat myös itse. Kamera välineenä aktivoi lapsia luontevasti havainnoimaan omaa elämäänsä ja ympäristöä sekä havaitsemaan siinä tapahtuvia muutoksia.

Valokuvauksen avulla lapsi voi jakaa omat sanattomat kokemuksensa. Lasten kuvatessa voidaan myös välttää puheessa korostuva aikuisen valta ohjailla keskustelua omaan suuntaansa. Itse otetun kuvan avulla on myös helpompi konkretisoida muille omaa kokemustaan. Välineenä käytettiin digitaalikameraa, joka on toiminnaltaan yksinkertainen ja mahdollisti kuvan saamisen heti näkyväksi. Valokuvien lisäksi hyödynnettiin myös muuta kuvamateriaalia (kuvia lehdistä, kortteja yms.). Pääskylän päiväkodissa lapset etsivät satuhahmojen kuvia internetin kautta.

Kolmessa päiväkodissa työntekijät hyödynsivät vanhoja kuvia. Heini näytti lapsille valokuvia omasta lapsuusajastaan. Lapset olivat kiinnostuneena millaista elämä oli Heinin ollessa lapsi. Yksi valokuva saattoi kertoa monta asiaa. Niina näytti famunsa valokuvia vanhoista paikoista Helsingissä. Heidin pienryhmässä lapset koristelivat aikamatka - laatikkonsa vanhoilla valokuvilla.

Kotitehtävä, kuvien etsintä: Jokainen aikamatkailainen saa itselleen oman säilytyslaatikon tilkuille, tehtäville, tarinoille ym. Lapset saavat itse myös koristella laatikkonsa. Yhtenä koristelumateriaalina käytämme vanhojen valokuvien valokopioita. Etsikää siis kotoanne 1 kuva lapsesta (saa olla vanha tai tuore), 1 tai 2 kuvaa vanhemmasta/vanhemmista lapsena tai nuorempana ja jos vain mahdollista 1 tai useampi kuva isovanhemmasta/isovanhemmista nuorempana.

Lapsille laatikoiden koristelu ja kuvien liimaaminen oli tärkeä tehtävä. Valokuvat omista perheistä olivat lapsille hyvin henkilökohtaisia, joten lapset suunnittelivat tarkkaan, miten he sijoittaisivat kuvat laatikon kanteen.

Olivia: Mulla on tosi paljon kuvia. Ei haittaa, vaikka menee vähän päällekkäin, tärkeintä, et päät näkyy. Mul pääsee kaikki, kato! (innoissaan huudahtaen, kun kaikki kuvat mahtuivat kannen sisäpuolelle.

Nuutti: Tää on tosi hieno. Arvaa, miks mä haluun, et tää tulee tähän. (sommittelee kuvia). Mä haluun, et äiti tulee mun viereen.

Ruusa: Mä haluun leikata pienemmäks, kun mä en halua, et joku jää ilman. (pohtii, miten saa kuvat mahtumaan.)

Valokuvaamisessa tehtiin yhteistyötä Suomen valokuvataiteen museon kanssa. Jokainen ryhmä vieraili valokuvataiteen museossa Jaakko Heikkilän näyttelyssä. Heikkilän kuvauksen aiheina olivat eri-ikäiset

vähemmistökansat ja kansanryhmät. Jaakkolan työskentelyssä keskeistä on kuvattavien ihmisten kohtaaminen, jutustelu. Näyttelyssä tutkittiin Heikkilän ottamia muotokuvia eri-ikäisistä ja eri kulttuureista olevista ihmisistä. Lopuksi lapset ottivat itse muotokuvia toisistaan. Joillakin ryhmillä oli mukanaan vanhoja esineitä, jotka olivat mukana kuvissa, toisilla eri sukupolvien tilkkuja. Lapset kertoivat työpajaohjaajalle tilkkutarinoitaan, tarinoita esineistä ja satuhahmoista.

Aila: Kuvausprosessi oli kiva. Kuvaaminen oli lapsista hauskaa. Yksi lapsi otti lähikuvan, missä rypyt näkyvät.

Useassa päiväkodissa lapset kuvasivat itse myös päiväkodissa. Marjalassa ryhmän lapset suunnittelivat ja toteuttivat vanhempien tai isovanhempien lelusta kuvamaiseman, valitsivat päiväkodista kuvauspaikan ja rekvisiitan ja sitten kuvasivat sen. Lapset kertoivat kuvasta tarinan, joka äänitettiin ja lapset saivat kuunnella sen. Lopuksi lapset saivat katsoa kuvat vielä yhdessä porukalla ja kuunnella toistensa tarinat.

Olivian tarina: Possu on ensin syönyt paljon näkkileipää, mutta sitten possu on saanut kyllikseen syömisestä ja lähtee kotiin. Kotona, kun on pannut takan tulille ja vähän puuhastellut ja käynyt vessassa ja tehnyt ruokaa ja tehnyt vaikka mitä, hän lähtee ulos. Sitten possu ottaa taas jälkiruoaksi näkkäriä, jättää murusia maahan ja lähtee tepastelemaan kohti jokea. Joella hän katsoo joen syvyysiin. Hän kurkkaa sinne, mutta näkee tikkaat. Hän hyppää tikkaalle ja menee toiselle rannalle. Toisella rannalla possu kiertelee ja kaartelee. Hän löytää kummallisen jutun. Sitten hän sotkeentuu ja hän... päittä puhki. (Olivia leikki possulla liikuttaen sitä tarinaa kertoessaan.)

Lapsi kuvaa eri tavalla kuin aikuinen. Alle kouluikäisellä lapsella on tarve nähdä, kuvata ja kuvailla asioita, jotka ovat hänelle entuudestaan tuttuja. Lapsella on omat muistonsa, omat tärkeät asiansa, oma näkökulmansa ja rohkeus heittäytyä. Arabiassa lapset kuvasivat kotipihojansa. Pihavierailut ja omien pihojen tutkiminen olivat tärkeitä lapsille. Alueella on paljon muuttoliikettä, myös alueen sisällä. Monilla lapsilla on Arabianrannan alueella vanhat kodit ja uudet kodit. Lapset kertoivat tärkeitä asioita omista pihoistaan ja kotiensa lähiympäristöistä.

6.3. Draamatyöskentely

Päiväkoti Loiskeessa sukutarinoita etsittiin ”keittiön kautta”. Lapset toivat päiväkotiin eri sukupolvien keittiövälineitä. Niitä olivat mm. Arthurin nokkamuki, Outi-äidin tipulusikka, Leena-mumin Nepalissa tehty pikkelsikippo. Keittiötarinoissa Oskarin tiskiharja kohtaa äidin lapsuuden lettutaikinakauhan.

Sininen tiskiharja. Ostettu Oskarin synnyttyä tuttipullojen pesua varten Stokkalta. Sillä pestiin kaikki Oskarin tuttipullot ja niiden tutit sekä muut ruokailuvälineet, joita Oskari piti. Yleensä tätä harjaa käytettiin yöllä, koska silloin oli aikaa pestä astioita seuraavaa päivää varten. Tätä harjaa on käytetty 6 kk ajan ja näitä harjoja oli käytössä 2 kpl. Toinen meni rikki aika pian. Sillä on harjattu melko paljon, kun on jo aika kuluneen näköinen.

Keltainen muovikauha. Ei tarkkaa tietoa mistä ostettu kauha. Kovasti ollut käytössä saarella ollessa lettujen paistossa. Aina oli ilon hetki kun alettiin paistamaan lettuja saarella (merellä). Ja niitä lettukestejä oli monta. Kaatosateessa, helteellä, synttäreillä tai muuten vaan juhlistaessa kesää paistimme lettuja. Yksi kauhallinen lettutaikinaa tuli oikean kokoinen lettu. Aina paistettiin avotulella lettuja. Sittenkin kun oli huono ilma suojattiin lettujen paistopaikka huolella. Letut maistui niin aikuisille kuin lapsillekin hyvin.

Kevään mittaan esineitä tutkittiin yhdessä ja niitä käyttäneet henkilöt tulivat tutuiksi. Meeri kertoo mummista ja ukista näin:

Leena-mummi asuu lähellä Käpylässä, mutta me mennään sinne autolla. On myös Kuopion mummo, enkä muista sen nimeä. Leena-mummilla on mustat hiukset, vaaleanpunainen fleecetakki. Sillä on tummentumassa iho, kun se on käynyt solariumissa. Sitten on myös ukki. Sekin on vielä töissä. Ukilla on vaalea tukka. Sillä on ruskee kumiliivi. Se on sillä melkein aina päällä.

Loiskeessa Aikamatkalla -tapaamisia oli kaksi kertaa viikossa, yhteensä noin 20 puolen tunnin tai tunnin kokoontumista. Työskentelyyn lähdettiin pikku hiljaa. Muistipeli eri sukupolvien tilkuilla ja niiden tarinoilla toimi lämmittelynä. Tilkkutyöskentelyn jälkeen lapset valitsivat omista keittiövälineistään sen, jolla haluavat esittää isovanhempiin liittyvää oikeaa tai itse keksittyä tarinaa. Tavoitteena on, että

keittiövälineistä syntyä lopulta nukketeatteria, jossa suvun muistot, omat tarinat, oikeat esineet ja tilkut yhdistyvät.

Roolihahmoja käsiteltiin aina koko ryhmässä. Lapset jaksoivat kiinnostua toisten hahmoista ja kertoivat omaa tarinaansa innolla. Keittiöväline”nukke” peilasi lapsen omia tunteja, siitä tuli eräänlainen siirtymäobjekti.

Juha: Lapset ovat olleet kiinnostuneempia kuin osasin kuvitella. Kyllä tämä on ollut tällainen ”viisasten kerho”. Itselläni oli myös oma roolihahmo: Kalle, joka pitää kalastamisesta. Minun isoisäni, itse asiassa.

Pääskylän teemana oli lasten, vanhempien ja isovanhempien lempisadut ja satuhahmot. Satuhahmojen kuvien kanssa askarreltiin ja lempisaduista tehtiin sarjakuvaa. Perheitä pyydettiin äänittämään päiväkodin sanelinkoneelle vanhempien tai isovanhempien ääneen lukemia satuja. Joukossa oli kiinan- ja venäjäksiäiset sadut ja myös ryhmän oma hoitaja luki nauhalle oman lempisatunsa. Äänityksistä koottiin yhteinen satu-cd, jonka julkistamisjuhlaa vietettiin kesäkuussa. Myös Pääskylässä tehtiin lopuksi draamaa. Satuhahmojen, kuten Ariel, Jää-Ninja ja Tähtäpää seikkailuista syntyi lasten omasta aloitteesta heidän itse keksimänsä näytelmä päiväkodin kevätjuhlaan.

Päiväkoti Aallossa leikittiin ajatuksella aikavarkaasta, jonka kiinniottamisessa tarvitaan lasten apua. Sormenjäljellä ja valokuvalla varustettu agettikortti oikeutti jahtaamaan varasta, joka liikkuu menneessä ja tulevassa ajassa. Tarkoituksena oli, että varasjhdissa ja sen varjolla tutustutaan myös eri sukupolvien elämään. Lapset suunnittelivat ja rakensivat myös Aikakoneen. Aikakoneella ei kuitenkaan ajanpuutteen vuoksi ehditty vielä keväällä matkustaa.

6.4. Haastattelu ja sadutus

Marjalassa ja Kasöörinkadulla työskentelyn teemana olivat eri sukupolvien leikit. Leikkimuistoja kerättiin saduttaen ja haastattelemalla. Sadutuksessa kerronta on vapaamuotoista ja se voi sisältää myös kuvitteellisia asioita. Haastattelu on määrämuotoisempi ja haastateltavaa voi ohjata esimerkiksi

lisäkysymyksillä. Kasöörinkadulla lapsiryhmän aikuinen sadutti lapsia näiden mielileikeistä: ”Kerro tarina tai satu jostakin sinulle tärkeästä leikistä.” Heino kertoi majaleikeistä.

Rakennetaan ekaksi maja. Sinne sohvan taakse tulee se ovi. Toisessa päässä on ovi. Se ovi on siinä sohvan kaiteella siis. Ja sitten siinä on tuuletusreijät ja ikkunat, josta voi kurkkia. Maja tehdään sopivan kokosista patjoista. Yleensä mä tykkään leikkiä Miron kanssa ja Pinjan kanssa ja Kosmon kanssa. Me leikitään siellä usein legoilla.

Lasten omien mielileikkien keräämisen jälkeen aikuinen haastatteli lasten vanhempia: ”Kerro jokin lapsuutesi mielileikki”. Vanhemmat kertoivat jalkapallosta, autoleikeistä, piiloleikeistä.

Heinon isä: Jalkapallon pelaaminen ja potkiminen oli mielileikkejä. Ja sitä tehtiin ihan pienestä ja kouluaikana, joka välitunti ja aina kun oli mahdollista. Serkkupoika oli kolme vuotta vanhempi ja niin mä olin sit maalivahti. Sillon oli semmonen, kun Ole Qvist tanskan maalivahti. Ei sitä enää nykyään varmaan kukaan muista. Mut mä olin sit aina se. Sitä sit tosiaan kokoajan pelattiin ja talvellakin.

Mimosan äiti: Lapsuuden mielileikit liittyy aika paljon vuodenaikoihin. Mulla on semmosia muistoja kuin esimerkiksi kesällä on leikitty rivitalon isolla pihalla piiloleikkejä. Sieltä löyty tosi hyviä piiloja pensaiden ja puiden takaa. Syksyllä me leikittiin usein sitä, että me kerättiin eri värisiä lehtiä ja leikittiin, että ne on meidän rahoja. Leikittiin kauppa. Ja talvella oli semmosia lumikinoksia mihin me tehtiin luolia ja leikittiin. Sellasia leikkejä. Ja keväällä tehtiin puroja ja laitettiin niihin sellasia pieniä kaarnalaivoja menemään. ne liittyy aina vuodenaikoihin, ne meidän leikit. Kaikista eniten on jäänyt mieleen ne piiloleikit kesällä.

Miron isä: Kaikkein rakkaimpia leikkejä ihan skidinä oli se, että nepattiin autoja. Nepattiin kilpaa kaksi kieppiä aina kerralla. Tehtiin sellanen rata. Ja sitten vanhalla soramontulla oli semmonen sorankuljetushihna niin, siitä laskettiin autoja samanaikaisesti ja katottiin kenen auto oli ensimmäiseksi perillä. Ja sitten syksyllä kaikkein kivimpiä leikkejä oli, että kaikki etsii toisia taskulampuilla pimeässä metsässä.

Isovanhemmiltakin saatiin leikkimuistoja. Heino kertoo mummostaan näin.

Mummo kiipeili puissa ja luki siellä kirjoja. Ja hyppäsi ruutuhyppelyä. Mummolla oli kiire hyppiä ruutuhyppelyä, kun lumet sulaa.

Vanhemmat saivat sadutusten ja haastattelujen litteroidut tekstit ja äänitetyt kertomuksia kuunneltiin yhdessä lasten kanssa lepohetkillä. Lapsia kuuntelu jännitti ja nauratti, mutta se oli hyvin mieluista. Lapsia kiehtoivat, kun vanhempien ja isovanhempien kertomuksista löytyi tuttuja leikkejä: kuulapeli, hippa, hiekkaleikit, kauppa.

Sadutusta käytettiin myös päiväkotit Pääskylässä. Lapset kertoivat oman sadun lempisatunsa pohjalta. Laura kertoi Prinsessa Ruususesta.

Olipa kerran prinsessa Ruusunen, joka öö... se päätti mennä ulos, mutta voi ei... hän..mutta voi, hän ei osannutkaan enää kiivetä portaita ja linnan ovi oli yläkerrassa. Mutta sitten kun hän pääsi yhtäkkiä yläkertaan, alkoikin sataa. Ja sitten... hän meni alas, hän kääntyi, mutta mietti sitten: miten pääsen täältä alas? Sitten hän keksi: minä.. minäpä pyydän.... ööö.. kissani apuun. Ja sitten kissa kapus alas. Loppu.

Päiväkoti Marjalassa lempileikkejä kerättiin haastatteleamalla. Lapsi kertoi vanhemmalleen omasta lempileikistään ja toinen aikuinen kirjasi kertomuksen. Tämän jälkeen lapsi itse haastatteli omia vanhempiaan ja isovanhempiaan. Kotona lapsen apuna oli oma aikuinen, joka kirjasi kertomuksen. Isovanhempien haastattelussa otettiin tarvittaessa tekniikka apuun. Esimerkiksi Veena haastatteli Mikkelin mummoa skypen välityksellä.

Haastatteluja työstettiin päiväkodissa vielä eteenpäin. Lapsen oma leikki dokumentoitiin valokuvaamalla (patsastyöskentely) ja vanhemman tai isovanhemman leikistä lapsi piirsi sarjakuvan.

Lumen sarjakuva kymmenen tikkua laudalta – leikistä

- 1) Kun on ponkaisemassa lautaa, muut on täällä piilossa.*
- 2) On piilossa tässä puun takana ja vähän kurkistelee.*
- 3) Täälläkin on vuoren takana piilossa.*
- 4) Täällä ollaan piilossa kukkien seassa.*

”Kato, täs on sateenkaaripäivä. Täs on niitä sadepisaroita.”

Lapsen innostus veti vanhemmat mukaansa. Myös isovanhempien kertomukset koskettivat. Vanhemmatkaan eivät olleet aina kuulleet juuri näitä kertomuksia!

*Veenan isä: Lapsiperheen arki on mitä on. Joskus tehtävät tuntuivat paljolta. Lapsiperheessä kaikki on työlästä. Se on vaan fakta. Esimerkiksi äänitykset [haastattelut] kirjoitin puhtaaksi yöllä. Kun näki miten tärkeää tämä oli Veenalle niin se innosti.
--- Se minkä muistaa varmaan loppuikänsä, on kun kuunteli oman äitinsä kertomuksen lapsuutensa leikistä. Henkistä pääomaa.*

Työntekijälle vanhempien lempileikkien jakaminen oli sillanrakentamista perheeseen. Isien ja äitien muistot omasta lapsuudesta olivat luottamuksenosoitus päiväkodin hoitajille, oman tarinan jakamista ja muistutus siitä, että me kaikki olemme olleet lapsia.

Merja: Haastattelutilanne oli tärkeä. Vanhemmat kokivat, että minä olen kiinnostunut heidän jutuistaan, lapsistaan. Palveli arkea, syntyi yhteys, se toimi. Vähän jännitti minua ja vanhempia, mutta se oli kiva juttu. Litteroidut versiot annettiin vanhemmille ja lasten sadut.

7. Työyhteisön merkitys

Projektin aikana huomasimme, miten yhteistyön merkitys korostui. Työntekijät kokivat mielekkääksi sen, että olivat samalta alueelta. Yhteisen työskentelyn kautta kurssilaiset tutustuivat toisiinsa. Tämä on tärkeätä koko alueen yhteistyön kannalta.

Monet ryhmäläiset halusivat jatkossa kokeilla aikamatkaa koko päiväkodin projektina. Silloin projektista tulisi yhteinen asia. Yhdessä miettiminen saa kaikki innostumaan ja kokemaan asian tärkeäksi.

Aikamatka -projektin jakaminen työyhteisössä toteutui vaihtelevasti. Päiväkodin johtajat toimivat projektin mahdollistajina mm. työaika suunnittelussa ja resurssoinnissa.

Etsiessämme kokeilusta kiinnostuneita työntekijöitä tavoitteena oli, että projektiin voisi osallistua jokaisesta päiväkodista tai päiväkotiyksiköstä työpari. Käytännössä, kun henkilöstötilanteet muuttuivat syksyn aikana, työpari osallistui ainoastaan kahdesta päiväkodista. Työparin kanssa työskentelyä pidettiin kuitenkin tärkeänä. Työpari toimi asioiden jakajana, kuuntelijana, peilinä ja toiminnan dokumentoijana. Yhdessä työparin kanssa projektin suunnittelu ja toteuttaminen on hauskeempaa ja tehokkaampaa. Työntekijät kokivat tärkeäksi, että myös työpari olisi ollut syksyn oman sukutyöskentelyn kurssilla. Tällöin syksyn koulutuksen prosessinomaista luonnetta olisi ollut helpompi jakaa. Erityisesti yksin päiväkodissa projektin parissa työskennelleet pitivät syksyn kurssin kautta muodostunutta ryhmää merkittävänä ajatustenvaihtokanavana ja kevään toiminnan tukena.

Päivi ja Paulina: Aika vähän muu työyhteisö tietää aikamatkasta. Ei käytetty tähän aikaa tiimipalaverissa. Olisi ollut tosi yksin, jos ei olisi ollut työparia. Olisi kuormittunut työstä, vertaistuki on asiassa kuin asiassa hyvä.

Heini: Koko juttu olisi näkynyt paljon enemmän, jos olisi ollut toinen henkilö työyhteisöstä. Nyt ei ollut ketään, kenen kanssa jakaa asiaa.

Juha: Valjastaisin työparin paremmin työskentelyyn. Jakaminen on hyvä, samoin toinen olisi voinut dokumentoida. Hyvä puoli yksin työskentelyssä on, ettei tarvitse neuvotella. Työparin olisi pitänyt olla mukana koulutuksessa. Koulutus oli prosessi, ei vain koulutus. Vaikea välittää koulutuksen sisältöä toiselle.

Heidi: Ebeneser-ryhmän tuki tärkeää. Yhteinen jakaminen (turhautuminen, uudet ideat jne.) oli merkityksellistä. Sain tukea ryhmältä paljon. Yhteiset tapaamiset pitivät ryhtiä yllä.

Projektin työntekijät kertoivat syksyn työskentelystä työyhteisössä vaihtelevasti. Parhaimmillaan työyhteisössä jaettiin monenlaisia asioita myös omasta henkilöhistoriasta. Kevään konkreettinen tekeminen näkyi paremmin myös koko työyhteisössä työn suunnittelun tasolla. Toisaalta ainoastaan projektiin osallistuneet työntekijät pääsivät seuraamaan varsinaista toimintaa. Tämä jätti toiset etäälle työskentelystä. Työyhteisössä tuli esille myös se, miten eri sukupolvia edustavilla työntekijöillä voi olla erilaisia kasvatusnäkemymiä.

Aila: Syksyn kurssin edetessä jaoin konkreettista tuotosta työyhteisöön. Asioita jaettiin työyhteisössä. Mistähän toikin juttu tulee, työntekijän historia näkyy tavassa, miten tekee työtä. Ilmenee, kun keskustellaan ja jaetaan työyhteisössä jokaiselle merkittäviä asioita. Työyhteisön aktivointi kokonaisuudessaan.

Heini: Puhuin työkavereille, ihmiset kiinnostu työpaikalla valokuvista. 1800-luvun valokuvat herättivät keskustelua, miten aika on muuttunut.

Tiina: Työskentely on antanut päiväkodissa kokemusta projektityön käytännön asioista. Miten projektia viedään eteenpäin? Miten suunnitellaan? Miten löytää aikaa? Miten rytmittää? Paulina ja Päivi pitivät muita ajan tasalla, kertoivat projektista yhteisissä kokoontumisissa. Tässä talossa ei ole aikaisempaa kokemusta vastaavanlaisesta projektityöskentelystä.

Monet ryhmäläiset halusivat jatkossa kokeilla aikamatkaa koko päiväkodin projektina. Silloin projektista tulisi yhteinen asia. Yhdessä miettiminen saa kaikki innostumaan ja kokemaan asian tärkeäksi. Aikamatkoja voi tehdä monenlaisten teemojen kautta. Teemoja voi lähestyä monesta näkökulmasta. On lukemattomia keinoja käsitellä omaa historiaa, joista työntekijät voivat valita itselleen ja lapsiryhmälleen sopivimman tavan työskennellä.

Merja: Olis koko talon yhteinen teema, useamman ihmisen. Sain apua, kun halusin, mutta se ei ollut yhteinen juttu. Kerroin kevään kehittämispäivässä muille haastattelut, sadutukset ja muut. Toimintatapa, että on yhteinen teema, voi olla kaikenikäisiä lapsia, niin on hyvä työtapa. Lapsille ja aikuisille yhdistävä juttu.

Tiina: Olisi ollut helpompi, jos siinä olisi ollut koko ryhmä mukana. Muu ryhmä jäi vähän syrjään. Jos olisi ollut koko ryhmä mukana, niin aikuisten olisi ollut helpompi miettiä miten projekti menee eteenpäin. Nyt oli valittu mukaan ryhmien viskarit. Jos toiminta olisi ollut yhdessä ryhmässä, olisi voinut suunnitella toimintaa esim. viikkopalaverissa. Henkilökunta on meillä hyvin kiinni lapsiryhmissä.

Paulina: Voisi olla koko talon yhteinen teema. Aiheutti omassa ryhmässä keinotekoista jakautumista, kaksi eri ikäistä lasta jäi pois.

8. Yhteenveto

Aikamatkalla – kokeiluprojektiin osallistuneiden työntekijöiden kokemukset sekä perheiltä saatu palaute olivat varsin positiivisia. Kaikki osapuolet olivat kiinnostuneita jatkamaan työskentelyä. Osassa päiväkoteja aikamatkailu onkin projektin keväällä päätyttyä jatkunut ja saanut uusia osallistujia.

Oma sukutyöskentely antaa eväät aikamatkailuun lasten kanssa

Syksyn koulutuksessa saatu kokemus sukutyöskentelystä antoi päiväkotityöntekijöille uusia sisältöjä ja menetelmiä työhön, eväitä aikamatkailuun lapsiryhmän kanssa omaa ammattitaitoa hyödyntäen. Oma työskentely koettiin merkityksellisenä sekä henkilökohtaisesti että ammatillisesti. Itsetuntemus lisääntyi ja aktivoituneet lapsuusmuistot autoivat entistä herkemmin samastumaan lasten maailmaan. Oman historian tarkastelu lisäsi empatiaa, ymmärrystä ja armollisuutta erilaisuutta kohtaan (elämäntilanteet, perheet). Vuorovaikutus työyhteisössä, lasten ja perheiden kanssa syveni. Isovanhempien merkitys lasten elämässä tuli vahvemmin esiin. Kurssille osallistuneet pitivät hyvänä, että omalle sukutyöskentelylle varataan riittävästi aikaa ja vasta se jälkeen lähdetään työskentelemään lasten parissa.

Aikamatkailu vahvistaa lapsen juuria, osallisuutta sekä päiväkodin ja perheiden kasvatuskumppanuutta

Aikamatkalla -projektin myötä luottamus päiväkodin ja vanhempien välillä lisääntyi. Yhteistyö laajeni käsittämään myös isovanhempien sukupolven. Projektin myötä toiminnallisia tehtäviä ja tapahtumia vanhempien ja isovanhempien kanssa oli enemmän ja ne olivat antoisia.

Työskentelyn teemojen noustessa lasten, vanhempien ja isovanhempien tuottamasta materiaalista lasten innostus, osallisuus ja sitoutuneisuus kasvoivat. Vuorovaikutuksen laatu parani sekä lasten

keskuudessa että aikuisten ja lasten välillä. Teemojen henkilökohtaisuus rohkaisi lapsia kertomaan omia ajatuksiaan ja innosti myös kuuntelemaan toisia.

Teeman valinnassa lasten kuunteleminen on välttämätöntä, jotta teema kulkee eteenpäin. Työntekijöiden kokemus oli, että alkuun päästyä teema vei mennessään ja levisi muuhun toimintaan. Teeman kuljettamisen mahdollisti se, että työskentely jakaantui riittävän pitkälle aikavälille, tässä projektissa tammi-toukokuulle. Teeman valinnassa tärkeitä oli omakohtaisuus; kokemusmaailma, joka oli lähellä lapsia. Kun teema oli riittävän yksinkertainen ja väljä, lapset saivat muokata sitä oman näköisekseen. Samalla lapsen tietoisuus omista juuristaan vahvistui luontevasti.

Menetelminä tilkkutyöskentely, valokuvaus, draama sekä sadutus ja haastattelu olivat toimivia. Projektissa korostimme itse prosessin ensisijaisuutta emmekä tavoitelleet tiettyä konkreettista lopputulosta. Lapsiryhmissä kuitenkin syntyi näyttelyssäkin esillä olleita tuotoksia, kuten esimerkiksi Aikamatkalla-kansioita, lasten itse ottamia valokuvia, muistolaatikoita, sarjakuvia ja satu-cd.

Tuki työlle ja yhteinen jakaminen on tärkeää

Projektiin osallistuneet kokivat tärkeänä mahdollisuuden suunnitella omaa työskentelyä ja jakaa siitä syntyviä ajatuksia yhdessä kollegan kanssa. Projektiin osallistuneiden tukena toimi syksyn kurssille osallistunut ryhmä, joka kokoontui päiväkotityöskentelyn ajan kerran kuussa jakamaan kokemuksia. Myös työparityöskentelyä omassa päiväkodissa pidettiin hyvänä toimintatapana. Työntekijät nostivat esiin myös toiveen toteuttaa Aikamatkailua koko päiväkodin yhteisenä projektina.

Osallistujat

Aikamatkalla - kokeiluprojektiin osallistuneet päiväkodit

Pk Aalto (11 lasta): Nina Mefful, Meeri Sorjonen, Suvi Vorlin

Pk Arabia (8 lasta): Heini Juusola

Pk Loiske (9 lasta): Juha Rissanen

Pk Marjala (6 lasta): Heidi Rinne

Pk Marjala/ Kasöörinkatu (6 lasta): Merja Niskanen

Pk Pääskylä (14 lasta): Paulina Eskel, Päivi Stranden

Pk Sohvila (8 lasta): Aila Holopainen

Kirjallisuutta

- Bardy, M. (2002) Mistä vanhemmuus tehdään. 35-52. Teoksessa Onks ketään kotona? L. Kolbe & K. Järvinen (toim.) Helsinki: Tammi
- Buregren, S. (1997) Vem är jag? Släktforskning för barn. Alfabet.
- Eletty ja muistettu tila (2002) T. Syrjämaa & J. Tunturi (toim.) Helsinki: SKS.
- Hakkola, K. & Rista, E. (1989) Lentävä matto. Helsinki: Sosiaalhallitus, Valtion painatuskeskus.
- Hiltunen, M. (2007) Yhteisöllinen taidekasvatus toimijana ja toiminnan tilana. Osoitteessa: http://arted.uiah.fi/synnyt/2_2007/hiltunen.pdf
- Hohenthal-Antin L. (2009) Muistot näkyviksi. Muistelutyön menetelmiä ja merkityksiä. Jyväskylä: PS - kustannus.
- Jensen, C.S.H (2004) Släkt-detektiven. Genline.
- Karhu, S. (2009) Juku mikä suku! Koko suku yksissä kansissa. Positiivarit.
- Karimäki, R. (2005) Kuvitellut ja todelliset leikkipaikat. Teoksessa Leikkikentiltä, lastenperinteen tutkimuksia 2000-luvulta. H. Saarikoski (toim.) Helsinki: SKS, 106-129
- Karlsson, L. (2005) Lapset tiedon ja kulttuurin tuottajina. Teoksessa Toinen Tieto. Kirjoituksia huono-osaisuuden tunnistamisesta. S. Hänninen, J. Karjalainen & T. Lahti (toim.) Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy, 173-194.
- Karppinen, S. & Puurula, A. & Ruokonen, I (2001) Taiteen ja leikin lumous. 4 - 8 –vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Helsinki: Finn Lectura.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2000) Tunne itsesi suomalainen. Helsinki: WSOY.
- Kempainen, J. (2001) Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 190. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Korhonen, M. (2006) Sukupolven merkitys vuorovaikutussuhteissa. Teoksessa Kasvatusvuorovaikutus. K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A. R. Nummenmaa & H. Rausku-Puttonen (toim.) Tampere: Vastapaino, 51-69.
- Korkiakangas P. (1996) Muistoista rakentuva lapsuus. Agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa. Helsinki: Kansatieteellinenarkisto42.
- Lauerma, Liisa & Rekola, Ismo (2011): Sukuseikkailu. Helsinki: Lasten Keskus.
- Leikkipaikka (2006) P. Setälä (toim.) Pori: Kehitys Oy.

Kuismin, E. & Kuismin, E. (2007) Sukututkimusaapinen – Esivanhempien jäljillä. Helsinki: Sukuseurojen Keskusliitto ry.

Mansikka-Aho, P. (2009) Ikioma sukupuuni. Helsinki:Kirjapaja.

Pääjoki T. (2007) Lasten ja aikuisten kulttuurinen leikki. Teoksessa Taide keskellä elämää. M. Bardy, R. Haapalainen, M. Isotalo & P. Korhonen (toim.) Nykytaiteen museo Kiasman julkaisuja 106/2007. Helsinki: Like, 287-322.

Taiteellinen toiminta, elämäntarinat ja syrjäytyminen. (2001-2003) I. Sava & M. Bardy (toim.) Työpaperit. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja F 21. <https://www.taik.fi/tutkimus/tyopaperit/workinpapers/>

Tarinaa tupaan. Virikkeitä Tarinatupa-ryhmien ohjaajille (2004). S. Tienari (toim.) Helsinki: Eläkeliitto ry.

Vesänen-Laukkanen V. (2007) Tilkkutarinat. Teoksessa Taide keskellä elämää. M. Bardy, R. Haapalainen, M. Isotalo & P. Korhonen (toim.) Nykytaiteen museo Kiasman julkaisuja 106/2007. Helsinki: Like, 58-61.

Virtanen L. (1999) Suomalainen kansanperinne. Helsinki: SKS.

Liite 1: Kutsu syksyn kurssille ja Aikamatka-projektiin

Elokuu 2010

Aikamatkalla - Suvun ja perheen tarinat

Haemme välineitä kasvatuskumppanuuden ja osallisuuden kehittämiseen päivähoidossa. Oletko halukas tulemaan mukaan kehitystyöhön?

Oman historian ja sukutaustan tuntemus ja arvostus tukevat lapsen kasvua ja hyvinvointia. Aikamatka suvun historiaan auttaa sukupolvia löytämään toisensa ja tukee lapsen juurtumista. Suvun henkilöitä tutuksi tehden se rakentaa lapselle suvun ja perheen turvaverkkoa ja vahvistaa samalla lapsen identiteettiä. Aikamatka on samalla seikkailu menneisiin maailmoihin ja tukee lapsen historiatietoisuuden kehittymistä. Aikamatkalainen lukee myös omaa ympäristöään uudella tavalla.

Kurssi ei edellytä kokemusta sukututkimuksesta, avoin ja kiinnostunut mieli riittävät!

Oman suvun elämään tutustutaan niin pitkälle kuin oma ja vanhempien muisti riittävät eli isovanhempiin ja isoisovanhempiin asti.

Työskentely jakautuu kahteen osaan. Syksyllä tutustumme omaan sukuhistoriaan. Parhaan annin kurssista saat, jos voit varata yhteisten tapaamisten lisäksi hieman aikaa omatoimiseen välityöskentelyyn. Kevään aikana toimintamuotoja kokeillaan omassa päiväkotiryhmässä. Lasten kanssa työskennellessä sovelletaan pienryhmätoimintaa, valokuvausta sekä sadutusta ja lasten haastattelua menetelminä. Ryhmä kokoontuu kevään aikana vaihtamaan kokemuksia työskentelystä. Tavoitteena on koota aikamatkatyöskentelyä dokumentoiva näyttely.

Syksyn kurssin kouluttaja: FM, tietokirjailija Liisa Lauerma

Paikka: Ebeneser-säätiö, Helsinginkatu 3-5, 00500 Helsinki

Syksyn kurssi on osallistujille ilmainen. Kurssille mahtuu 10 osallistujaa, jotka työskentelevät yli 4-vuotiaiden lasten kanssa. Osallistujat otetaan ilmoittautumisjärjestyksessä.

Aikataulu ja ohjelma

ti 28.9.2010 klo 15 -18

Suvun henkilöt: sukuviuhka ja – kortit. Suvun lahjat.

ti 12.10.2010 klo 15 -18

Sukumaantieto: suvun maisema, merkityksellisiä paikkoja (kodit, leikkipaikat, hoitopaikat jne)

ti 2.11.2010 klo 15 -18

Suvun eläimet: kotieläimet, lemmikit

ti 16.11.2010 klo 15 -18

Suvun laulut ja äänet: sukujukeboxi

ti 23.11.2010 klo 15-18

Ajatuksia aikamatkatyöskentelystä päiväkodissa

Ilmoittautuminen 10.9. mennessä Taina Sillanpäälle, taina.sillanpaa@ebeneser.fi.

Lisätietoja: Taina Sillanpää, Ebeneser-säätiön toiminnanjohtaja, p. 010 229 0891 tai

taina.sillanpaa@ebeneser.fi

Liite 2: Kirje vanhemmille

Joulukuu 2010

Hei kotiväki,

Löytyykö kaapin perukoilta lapsen pieneksi jäänyt mekko tai housut? Entä mummolan vaatevarastosta: mummin vanha keittiöpyyhe, isän käytössä kulunut t-paita tai äidin yöpaita nuoruusvuosilta? Arkisimpaankin tekstiilin kappaleeseen liittyy jokin muisto: mistä se on hankittu, mihin sitä on käytetty. Tuo joululoman jälkeen päiväkotiin kolme 20 x 20 cm tilkkua, yksi isovanhemmalta, yksi äidiltä tai isältä ja yksi lapselta. Liitä tilkkuihin pieni tarina tilkusta, tiedot sen alkuperästä. Tilkut toimivat käynnistäjinä aikamatkaprojektille. Tilkuista keskustellaan päiväkodissa, niitä katsellaan ja niillä leikitään.

Aikamatkalla – suvun ja perheen tarinat on keväällä 2011 toteutettava projekti. Siihen osallistuu Vallila-Vanhakaupungin alueen seitsemän päiväkotia, josta jokaisesta yksi ryhmä. Projektin tarkoituksena on virittää keskustelua lasten, vanhempien ja isovanhempien välillä erilaisten teemojen avulla. Millaisia olivat mieluisat leikkipaikat, entä rakkain lastenlaulu, millaisia työtehtäviä lapsena tehtiin tai mitä eläimiä suvussa on ollut? Jokainen päiväkoti valitsee yhden teeman, joka etenee kevään kuluessa. Yhteistyötä tehdään myös Suomen valokuvataiteen museon kanssa.

Laitamme projektista lisää tietoa heti tammikuussa 2011 ja pitkin kevättä. Työskentely ei vaadi perheiltä isoa ponnistusta, mutta toisaalta se voi herättää kiinnostavia yhteisiä keskusteluja ja muisteluhetkiä perheen parissa. Projektiin osallistuvat työntekijät ovat syksyllä 2010 osallistuneet Ebeneser-Säätiössä Liisa Lauerman ohjaamana aikamatkakurssille. Heiltä saatte lisätietoa kevään työskentelystä. Vastaamme mielellämme projektia koskeviin kysymyksiin.

Oikein rauhallista joulun aikaa toivotellen,

Liisa Lauerma,
tietokirjailija
p. 050 5921042
liisa.lauerma@elisanet.fi

Taina Sillanpää,
toiminnanjohtaja
p. 010 2090891
taina.sillanpaa@ebeneser.fi , www.ebeneser.fi

Liite 3: Kirje vanhemmille päiväkoti Marjalasta

TERVETULOA AIKAMATKALLE!

Ensi viikon keskiviikkona 2.2.2011 klo 9 aikoihin aloitamme kuuden lapsen kanssa ”Aikamatkan”. Kokoonnumme ryhmän kanssa viikoittain ja lähdemme työskentelemään LEIKIT JA PELIT- teeman ympärillä. Tarkoituksena on lasten kiinnostuksen kohteita ja ideoita kuunnellen lähteä tutkimaan kolmen sukupolven (lapsen, vanhempien ja isovanhempien) leikki ja pelailutottumuksia; leikkejä, leikkipaikkoja, leikkivälineitä, ulko- ja sisäpelejä ym.

Vaikka aikamatkaa käsitellään pääasiallisesti päiväkodin toimintahetkissä, myös vanhemmilta ja jopa isovanhemmilta toivotaan osallisuutta aiheen tutkiskeluun. Keskitymme aluksi lapsen omiin leikkittömyksiin ja siirrymme sitten vanhempien ja isovanhempien haastattelun ym. kautta kauemmas sukuhistorian leikkittömyksiä tutkimaan. Toivottavasti kotiin annettavat ”tehtävät” osoittautuvat mukaviksi lasten kanssa jaettaviksi hetkiksi, eivätkä ikäväksi taakaksi. Minulle saa antaa palautetta ja toiveita ja kertoa tuntemuksista pitkin matkaa ja se on toivottavaakin. Toivon projektin herättävän ajatuksia ja muistoja sekä lapsissa että vanhemmissa ja isovanhemmissa. Olkoon tämä meidän kaikkien yhteinen aikamatka.

1. Kotitehtävä: Lapsen haastattelu (Palautus Heidille ma 7.2)

Haastatelkaa lastanne aiheesta: ”Mieluisin leikkini”. Tarkoituksena on, että lapsi voisi kertoa omasta mielileikistään vapaasti haluamallaan tavalla ja aikuinen kirjaisi lapsen kertoman mahdollisimman sanasta sanaan. Aikuisen ei siis tarvitse kysyä mitään erityisiä kysymyksiä haastattelun tavoin, mutta hän voi auttaa lasta jatkamaan kerrontaa kysymällä esimerkiksi: Miksi tuo leikki on mieluinen? Mitä leikissä tapahtuu?

Kiitos kaikille projektiin osallistujille!

Innostunein terveisin: Heidi

Liite 4: Työntekijöiden haastattelurunko

Toukokuu 2011

Kerro omasta matkastasi halki Aikamatkalla – kokeiluprojektin!

Liikkeelle lähtö 1: näkökulmia omaan sukuun eli sukukurssi

Millaisin odotuksin lähdit syksyn kurssille ja aikamatka-kokeiluun?

Miten arvioit syksyn kurssin merkitystä kevään työskentelylle?

Miten kurssi vaikutti suhteeseesi omiin juuriisi? Oliko omien juurien muistelulla ollut

vaikutusta työhösi, suhteisiisi työkavereihin, lapsiin tai vanhempiin?

Liikkeelle lähtö 2: Tuumasta toimeen päiväkodissa

Millaisin odotuksin ja millä mielellä aloitit kurssin jälkeen työskentelyn lapsiryhmän kanssa päiväkodissa?

Mitkä olivat omat tärkeimmät tavoitteesi päiväkotityöskentelyn alkaessa?

Miten lapset lähtivät työskentelyyn mukaan? Entä vanhemmat?

Näin työskentely sujui

Mikä työskentelytapa osoittautui ryhmässäsi toimivimmaksi? [sadutus, valokuvaus, pelit ja leikit, draama jne]

Mitä et tekisi lasten kanssa mahdollisella uudella aikamatkalla?

Arvioi omaa teemavalintaasi tälle keväälle.

Onko mielessäsi jokin teema jota haluaisit työstää lapsiryhmän kanssa jatkossa?

Onko lasten historiatietoisuus/kiinnostus menneeseen aikaan/ymmärrys menneestä ajasta, kasvanut tämän projektin aikana? Kerro esimerkki?

Osallisuus ja kasvatuskumppanuus: tapahtuiko kehitystä?

Miten arvioit aikamatkailun vaikutusta lapsiryhmääsi ja sen keskinäiseen vuorovaikutukseen? Kerro esimerkkejä!

Miten lasten osallisuus on näkynyt tässä projektissa? Kerro esimerkki?

Miten arvioit aikamatkailun vaikutusta ryhmän lapsiin yksilöinä? Kerro esimerkkejä!

Miten koet aikamatkailun vaikuttaneen sinun ja vanhempien vuorovaikutukseen? Kerro esimerkkejä!

Miten lapsiryhmäsi isovanhemmat osallistuivat työskentelyyn?

Miten vanhemmat ovat saaneet tietoa projektista? Vanhempien palaute?

Työskentelyn tuki

Miten arvioit Aikamatkalla –ryhmän ja sen kokoontumisten merkitystä omalle työskentelyllesi?

Matka jatkuu?

Haluaisitko jatkaa aikamatkatyöskentelyä päiväkodissa?

Jos haluat, niin millaisia kehitysideoita sinulla on uuden matkan toteuttamiselle?

Jos et halua, niin mitkä seikat vaikuttavat ratkaisuusi?

Suosittelisitko Aikamatkailua kollegallesi? Miten perustelisit kollegalle toimintatavan hyötyjä / haittoja?

Jos aikamatkasta järjestettäisiin esim. kolmen kerran koulutus, millaisia asioita nostaisit keskeisiksi asioiksi? (Oma suku, varhaiskasvatuksen menetelmät, päiväkodissa sovellettavat sisällöt, käytännön ideat jne Mikä sinun mielestäsi on keskeistä?)

Liite 5: Vanhempien kysely

Toukokuu 2011

Tänä keväänä lapsenne päiväkodissa on ollut käynnissä Aikamatkalla -projekti. Sen tavoitteena on ollut vahvistaa lapsen omia juuria ja eri sukupolvien muistoja hyödyntäen tarkastella kysymystä ”kuka minä olen?”. Lapsen nykyhetkestä käsin päiväkotiryhmä on tehnyt yhteisiä aikamatkoja vanhempien ja isovanhempien sukupolven elämään.

1. Missä päiväkodissa lapsesi on?

2. Oletko keskustellut lapsesi kanssa omista/isovanhempien muistoista (paikka, ihmiset, esineet, valokuvat, tarinat, yhteinen tekeminen jne.) ? Kerro esimerkkejä? Onko tämä projekti herättänyt keskustelua tavallista enemmän?

3. Onko lapsesi puhunut kotona aikamatkasta? Minkälaisia asioita?

4. Miltä kotiin annetut tehtävät ovat tuntuneet (esim. tilkkujen tuominen päiväkotiin)? Ovatko annetut tehtävät herättäneet keskustelua tai ajatuksia kotona?

5. Mitkä ovat olleet isovanhempien kokemukset?

6. Oletko saanut projektista mielestäsi riittävästi tietoa? Miten?

7. Haluaisitko lapsesi jatkossa osallistuvan aikamatkatyöskentelyyn? Miten kehittäisit työskentelyä (esim. millaisia asioita haluaisit vahvistaa/siirtää omille lapsillesi)?

Liite 6. Hyviä käytäntöjä

Aikamatkalla -työskentelyssä kevään aikana jokainen lapsiryhmä eteni omalla tavallaan ja omilla sisällöillään. Työntekijöiden yhteisissä kuukausitapaamisissa työskentelyideoista keskusteltiin ja niitä jaettiin. Projektissa ei tavoiteltu tiettyä konkreettista lopputuotosta, vaan luotettiin siihen, että toiminta etenee joustavasti lapsia ja perheiltä saatavia muistoja kuunnellen. Jokin konkreettinen jälki työskentelystä on hyvä jäädä lapselle myös kotiin vietäväksi. Esimerkiksi seuraavat työskentelytavat ja tekemiset osoittautuivat tässä projektissa toimiviksi.

Satu-cd

Vanhempia pyydettiin lukemaan päiväkodista lainatulle sanelinlaitteelle satu. Sadun sai valita vapaasti (oma lapsuuden lempisatu, lapselle luettu iltasatu) ja sen sai lukea omalla äidinkielellä. Lapsiryhmän hoitaja äänitti myös oman lempisatunsa ja kokosi sadut cd-levylle. Levyn julkistamisjuhla pidettiin päiväkodissa. Jokainen perhe sai oman levyn muistoksi.

Tilkkupeli

Perheeltä saaduilla kolmen sukupolven tilkuilla ja niiden tarinoilla (kenen tilkku, tilkkuun liittyvä muisto) pelataan tilkkupeliä. Samankokoiset tilkut levitetään pöydälle tai lattialle satunnaisessa järjestyksessä. Tilkkuun kiinnitetty tarina on tilkun alapuolella näkymättömissä. Lapset heittävät vuorollaan noppaa tai esim. pientä pehmolelua. Hoitaja lukee sen tilkun tarinan, jonka kohdalle noppa putoaa.

Vanhemman ja isovanhemman haastattelu: mieluinen leikkimuisto

Lapsiryhmän aikuinen haastattelee vanhempia aiheesta ”mieluisin lapsuuden leikkimuisto”. Hän äänittää etukäteen sovitun haastattelun esimerkiksi vanhemman tuodessa tai hakiessa lasta päiväkodista ja kirjoittaa sen puhtaaksi. Vanhempien leikkimuistoja luetaan ääneen lasten lepohetkillä ja jokainen perhe saa oman kirjatun muistonsa itselleen.

Haastattelu voi olla myös kotitehtävä. Lapsi haastattelee itse vanhempiaan tai isovanhempiaan. Kotiin voidaan lainata sanelinkone tai nauhuri ja pyytää vanhempia kirjoittamaan haastattelu puhtaaksi. Jos äänityslaitetta ei käytetä, voi toinen aikuinen kirjata haastattelun lapsen kysellessä. Lapsiryhmän vanhempien ja isovanhempien leikkimuistoja voidaan päiväkodissa kuunnella tai lukea ääneen kirjoitetut muistelut.

Mummola-kansio

Muovitaskuista kootussa mummola-kansiossa on työkirjan tapaan tilaa mummolaan liittyville muistoille: mitä ovat eri sukupolvien herkkuruuat, lempileikit, -kirjat ja – laulut, tyypilliset sanonnat ja lentävät lauseet, lemmikki- ja kotieläimet? Missä mummola sijaitsee kartalla? Keitä sukuun kuuluu? Onko mummolasta ja sen henkilöistä valokuvia? Mummola-kansio kulkee reissuvihkon tapaan päiväkodin ja kodin väliä ja sitä täytetään pikkuhiljaa ajan kanssa. Päiväkodissa kansion sisältöä jaetaan lapsiryhmän kesken ja isovanhempien päivänä perheet voivat tutustua toistensa kansioihin.

Lapsen oma muistolaatikko

Perheen ja suvun muistoja voidaan päiväkodissa säilyttää lapsen omassa kannellisessa kartonkilaatikossa. Siihen kerätään tilkut, piirroksset, valokuvat ja haastattelut. Lapsi saa koristella laatikkonsa kannen. Perhe- ja sukukuvat voidaan kopioida värikopiokoneella ja lapsi voi leikata ja liimata kuvat kanteen haluamallaan tavalla. Vanhojen valokuvien lisäksi tarvitaan esimerkiksi hilettä, glitteriä, tarroja tai kiiltokuvia oman maun mukaan!

Kesälaatikko

Kesälomalle lähtiessään lapsi saa mukaansa laatikon, joka sisältää kartan ja pyynnön kerätä laatikkoon muistoja mieluisista kesähetkistä: retkeltä, mummolasta, kesämökiltä, uimarannalta, omalta kotipihalta. Karttaan merkitään, mistä laatikon aarteet ovat peräisin. Laatikon sisältöjä tutkitaan päiväkodissa yhdessä.

Suvun lelu vierailee päiväkodissa

Lapsi kuvaa digikameralla vanhemman tai isovanhemman lelun päiväkodissa. Leluun liittyy vanhemman itse kirjoittama muistelu siitä kenen lelu on ja mitä sillä on leikitty. Lelumuistoja luetaan päiväkodissa. Lapsi etsii päiväkodista lelulle mieluisan paikan, kuvaa lelun ja kertoo siitä oman tarinansa. Lapsiryhmän aikuinen kirjaa lapsen tarinan.

Sarjakuva

Lapsi haastattelee isovanhempaansa tämän lempileikistä. Aikuinen kirjaa haastattelun. Päiväkodissa lapsi piirtää mummon tai vaarin leikistä neljän kuvan sarjakuvan. Lapsi voi piirtää sarjakuvan myös esimerkiksi itse keksimästään oman lempisatuhahmonsa seikkailusta.

Suvun keittiövälineet seikkailevat

Perheitä pyydetään tuomaan päiväkotiin jokin vanhemman ja isovanhemman keittiöväline ja kirjaamaan esineeseen liittyvät tiedot ja jokin muisto. Keittiövälineitä tutkitaan yhdessä ja niillä leikitään. Yhdessä aikuisen kanssa keittiövälineelle kehitellään roolihahmo, joka voi vastata esimerkiksi esineen omistajaa (mummu, pappa) tai olla mielikuvituksen tuote. Keittiövälineillä tehdään nukketeatteria.

Päiväkodin aikuinen kokoaa lapselle oman kansion, jossa on mm. kuvat esineistä ja eri sukupolvien tilkuista (onnistuu esimerkiksi hyvällä värikopiokoneella) sekä kopiot niihin liittyvistä tiedoista ja kertomuksista. Lasten kertomukset keittiövälineistä voidaan myös videoida.

Liite 7. Aikamatkalla – näyttelyn esite

Aikamatkalla – perheen ja suvun tarinat

Lastentarhamuseo, 30.9. – 28.10.2011, Helsinginkatu 3-5

Tarinoiden maja (alakerta, aula)

Aikamatkalla sukelsimme perheen ja suvun tarinoihin. Piirsimme ja kuvasimme. Leikimme ja askartelimme. Mikä on minun lempisatuni tai lempileikkini? Millaisilla leluilla isä ja äiti leikkivät pienenä? Onko vaarikin ollut oikeasti lapsi? Mitä mummolassa tapahtuu? Astu sisään tarinoiden majaan!

Tilkkujen huone (= tutkijanhuone)

Aikamatkailun aluksi toimme kotoa päiväkotiin kolme tilkkua: yksi oma tilkku, yksi isän tai äidin ja yksi mummun tai vaarin tilkku. Tilkuilla leikittiin ja me kuuntelimme yhdessä tilkkujen tarinoita läpi koko kevään.

Kurkista kaappiin! Siellä ne ovat, kaikki rakkaat tilkut. Potkupuvuista, äitiyshameista, mummolan keittiöverhoista, isän nuoruuden festaripaidasta, mummun Pariisin-huivista.

Tilkkukaappi

Tilkkutarinat (seinällä)

Satujen huone (=veistohuone)

Pääskylässä keräsimme yhteen omat, isän ja äidin, mummon ja vaarin lempisadut ja satuhahmot. Jää-Ninja ja Ariel, Prinsessa Ruusunen, Tuhkimo, Hölmöläiset ja Punahilkka. Kaikki täällä sulassa sovussa! Satuhahmoista teimme myös kevätjuhlanäytelmän ihan itse! Istahda myös hetkeksi ja kuuntele, kun vanhempamme lukevat sinulle iltasadun.

Aallossa etsimme Aikavarasta. Mokoma kähvelsi kallisarvoista aikaa niin ettei kukaan ehdi oikein minnekään, ei uimarannalle, ei retkelle. Auttaisiko tässä Aikakone?

Lasten omakuvat ja niihin liimatut satuhahmot

Aikamatkakoneen luonnos

Agenttikortit ja passit

Kuuntelupiste: satu-cd

Keittiövälineiden huone (=työkasvatuhuone)

Kyllä joka kodissa syödään ja välillä leivotaankin. Mutta millainen oli äidin pullapoikamuotti tai millaisella harjalla pestiin lapsen tuttipullo? Etsi päiväkoti Loiskeen lasten keittiövälineet vitriinistä!

Vaan mitä kummaa, nyt ovat kauha ja perunamuussisurvin saaneet vaatteet päälleen. Alkaako kohta keittiövälineiden seikkailu?

Kolmen sukupolven keittiövälineitä (vitriini)

Videopiste: Lapset kertovat suvun keittiövälineistä

Tilkkupeli (lattialla)

Ja pyykkiähän perheessä kertyy. Huomaatko, mikä vaate ei narulla kuulu joukkoon?
Omista vaatetilkuista me teimme pelin. Lapsen, äidin tai isän, mummun tai vaarin tai isomummon tilkut ovat lattialla aivan sekaisin. Entä jos kokoaisit pelilaudan. Mitä tilkkuja löydät?

Leikkihuone

Aikamatkalla me leikittiin ja pelattiin ja taas leikittiin. Uusilla ja vanhoilla leluilla. Vanhat lelut tulivat käymään päiväkodissa. Niistä me otimme itse muistoksi valokuvan.

Meillä on ihan omat lempileikit, mutta isillä ja äideillä, mummuilla ja papoilla on ollut samoja, niin kuin hippa tai kauppaleikki. Kevään tultua osa meistä meni retkelle ja silloin leikittiin ”Kymmenen tikkua laudalta.” Se oli meille uusi leikki. Ja hauska!

Lelut (ikkunalaudalla, lattialla)

Leikkimuistot

Paikkojen huone (= johtajattaren huone)

Kamera käteen ja kuvaamaan. Aikamatkalla kuvasimme omaa lähiympäristöä Arabianrannassa, sen tärkeitä paikkoja.

Onko sinulla jokin lempipaikka? Miksi pidät siitä?

Entä missä päin Suomea tai maailmaa on sinun mummolasi? Miten sinne mennään, keitä siellä asuu, mitä siellä yleensä puuhaat?

Me keräsimme kesälomalla muistoja mummoloista ja muista tärkeistä paikoista. Hauen hampaat ja viljantähkän esimerkiksi.

Kesälaatikot (kirjakaappi, pöytä)

Lasten omia kuvia lähiympäristöstä (ikkuna)

Suvun vanhoja tavaroita (ikkuna)

Suomen kartta, tärkeät paikat (juhlasalin takaseinä)

Kuvien huone (= sali)

Me liimasimme omat ja vanhempiemme lapsuuden kuvat Aikamatkalla – laatikon kanteen. Kaikki ovat joskus olleet lapsia, päiväkodin aikuisetkin! Valokuvataiteen museossa kävimme retkellä ja kuvasimme siellä potretit. Tässä me olemme jokainen, punaisen verhon edessä!

Suomen valokuvataiteen museon työpajakuvat (valkokangas)

Lasten omat laatikot: sukukuvia

Lapsiryhmien omat aikuiset, näyttelytyöryhmä (pianon päällä)

Aikamatkalla – perheen ja suvun tarinat oli syksyllä 2010 ja keväällä 2011 toteutettu varhaiskasvatuksen pilottiprojekti. Projektissa kokeiltiin ja kehitettiin pitkäkestoista, lapsia osallistavaa toimintaa tavoitteena lapsen juurien, osallisuuden ja päiväkodin ja perheiden kasvatuskumppanuuden vahvistaminen. Aikamatkalla olivat mukana seuraavat päiväkodit Vallila-Vanhakaupungin päivähoitoalueelta Helsingistä.

Lasten työskentelyn ohjauksesta vastasivat päiväkodin omat aikuiset.

Aalto: Nina Mefful, Suvi Vorlin, Meeri Sorjonen

Arabia: Heini Juusola

Kasöörinkatu: Merja Niskanen

Loiske: Juha Rissanen

Marjala: Heidi Rinne

Pääskylä: Paulina Eskel, Päivi Stranden

Sohvila: Aila Holopainen

Aikamatkalla – projektin suunnittelu ja ohjaus: Taina Sillanpää, Liisa Lauerma

Liite 8. Materiaalin julkaisu- ja käyttö lupa

Aikamatkalla-materiaalin julkaisu- ja käyttö lupa

Lapsestani kevätkaudella 2011 Aikamatkalla –projektista otettuja valokuvia ja lapseni itse ottamia valokuvia sekä muuta aikamatkalla tehtyä ja kerättyä materiaalia saa käyttää syyskuussa pidettävässä aikamatkaan liittyvässä näyttelyssä, projektin raportoinnissa sekä aiheeseen liittyvissä koulutuksissa kuvamateriaalina.

Ystävällisesti,

Liisa Lauerma
liisa.lauerma@elisanet.fi
gsm 050 592 1042

Taina Sillanpää
taina.sillanpaa@ebeneser.fi
p. 010 229 0891

Lapsen nimi: _____

Päiväkoti: _____

_____

Paikka

_____/_____/_____

Aika

_____
Vanhemman allekirjoitus ja nimenselvennys